

Nina Aurora BĂLAN

**FANTEZII LINGVISTICE ȘI AVENTURI
LITERARE**

**EDITURA UNIVERSITARIA
Craiova, 2018**

Referenți științifici:

Prof.univ.dr.

Cristiana-Nicola

Teodorescu Lect.univ.dr. Sorin Cazacu

2018, Editura Universitaria

**Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a
României BĂLAN, NINA AURORA**

**Fantezii lingvistice și aventuri literare / Nina Aurora
Bălan. – Craiova : Universitaria, 2018**

Conține bibliografie

ISBN 978-606-14-1384-3

CUPRINS

LINGVISTICA, SCIENCE-FICTION SI FANTASY_7

1. C

ĂLĂTORII (NU DOAR) LITERARE_11 Istoria unui eșec:

Lingua Universalis_11

Începutul aventurii: Thomas More, Jonathan Swift,

Percy Greg_22 Expansiunea aventurii: **Edgar Rice**

Burroughs_49 Barsoomiana_49 Dictionar Barsoomian-

Român_54 Amtor_56 Mangani_58 Dictionar Mangani-Român

64

C.S. Lewis: un pariu câștigat_75

2. FANTEZII LINGVISTICE ȘI LITERARE LA

J.R.R. TOLKIEN_82 O estetică lingvistică: limbile

inventate – fundația narațiunii⁸² Mitologii lingvistice_88

3. DIS

TOPII LINGVISTICE: NADSAT ȘI NEWSPEAK_100 *Nadsat* –

argoul-camuflaj_104 *Newspeak* și disimularea gândirii

110

ÎN LOC DE CONCLUZII: LIMBILE CONSTRUITE

SI CINEMATOGRAFIA_127 ANEXE_139

1. List
a limbilor artificiale (auxiliare, construite)_139

2. List

a limbilor artistice (artlang)_167

4. Glosar_173 BIBLIOGRAFIE_183

Lingvistică, science-fiction și fantasy

Dorința de a inventa o limbă care să capteze viziunea artistică a înlocuit ideea de a crea limba perfectă pentru a concura, în comunicarea internațională, limbile naturale. O nouă generație de inventatori de limbi (limbi construite – *conlang*, limbi artistice – *artlang*) utilizează limbile create în literatura de ficțiune pentru a delimita distanța și conexiunile dintre lumea cititorului și lumea creată în text.

Limbile sunt create de dragul creativității și pentru a spori valoarea estetică a narațiunii, iar genurile

literare care excelează în acest spirit inovator sunt science-fiction și fantasy, mixate ele însele uneori.

Povestirile SF și fantasy, în care lingvistica joacă un rol important în construcția unui scenariu ce aduce în fața cititorului locuitori ai altor planete, oameni din viitor sau ființe din mitologii imaginare, sunt cel mai adesea scrise cu un minimum de elemente de limbaj inventat cu scopul de a induce un dram de veridicitate narațiunii. În SF, limbile create demonstrează efectele istoriei alternative, ale călătoriei în timp sau în spațiu.

Fără pretenția de a epuiza gama largă de abordări ale genului, am întâlnit totuși câteva situații ce acoperă o arie largă a narațiunilor și a ideilor lingvistice cu care se realizează construcția limbilor artistice.

1. Întâlnirea cu extratereștri. Personajul uman, de foarte multe ori om de știință sau profesor, intră în contact cu ființe ce au suficiente atribute umane încât povestirea să nu întâmpine și alte obstacole în afara celor provenind din diferențele culturale și lingvistice. Urmează – în doze ce diferă de la scriitor la scriitor –

prezentarea procesului de achiziționare a noii limbi; învățarea este rapidă (altfel intrigă ar țena prea mult, iar cititorul ar fi pus în situația de a citi un manual didactic în locul unei povestiri cu aventuri extraordinare), iar eroul nostru în una-două săptămâni va fi capabil să înțeleagă toate subtilitățile limbii. Pentru condimentare, se mai adaugă și câteva descrieri ale morfologiei (minimeși fără prea mare relevanță) și un inventar fonetic, toate fiind la origine elemente extrase din limbi naturale cunoscute autorului și chiar versuri. Pe lângă achiziția unei noi limbi ca aspect lingvistic, în funcție de abilitățile autorului, povestea poate fi „ornată” cu glosare explicative ale cuvintelor „străine” utilizate.

2 Acțiunea are loc într-un spațiu imaginar populat de ființe fantastice sau mitologice. În acest caz autorul are opțiunea de a extinde convenția și a pretinde că limba în care scrie este cea a ființelor imaginare oferind informații lingvistice încorporate în istoria lor. Genul *fantasy* apelează de foarte multe ori la completarea (sau dublarea, în cazul lui J.R.R. Tolkien) narațiunii propriu-zise cu material lingvistic vast în care informațiile sunt prezentate: vocabular extins, elemente de istorie a limbii, schimbările produse de contactul lingvistic dintre limbi.

3 Acțiunea este proiectată în viitor (mai mult sau mai puțin îndepărtat). În general prezentând societăți distopice, aceste narațiuni transformă limbajul creat în subiect central – pentru că în niciun alt domeniu nu se reflectă atât de rapid și profund modificările produse de o societate disfuncțională. Autorii inventează nu limbi ci variante dialectale sau argotice ale propriei limbi în care întrezărim, uneori, elemente de filosofie a limbajului sau de teorii lingvistice. Neologismul este o formă preferată de creație pentru a (de)numi noile realități (descoperiri) științifice.

Am conceput această carte ca pe o călătorie lingvistică

în timp, în perioada de început a genului SF, subiectivă prin selectarea anumitor cărți sau scriitori în detrimentul altora, urmărind procesul de creație din perspectiva construcției de limbaj cu admirație pentru cei care nu și-au propus să schimbe lumea ci doar să o facă mai interesantă.

1. CĂLĂTORII (NU DOAR) LITERARE

„Iată, toți sunt de un neam și o limbă au (...). Haidem, dar, să Ne pogorîm și să amestecăm limbile lor, ca să nu se mai înțeleagă unul cu altul” (Facerea 11, 1-9).

Istoria unui eșec: *Lingua Universalis*

Visul omenirii de a reface Edenul pierdut și, odată cu el, și existența unei limbi unice – limba lui Adam

– nu a încetat să domine gândirea filosofică începând cu Evul Mediu și prelungindu-se până în epoci moderne, chiar dacă sub alte forme. Filosofi, matematicieni, filologi sau amatori pasionați de lingvistică au încercat să creeze nu numai o limbă mai „bună” în funcționalitatea ei decât cele naturale, ci să creeze ACEA limbă care să fie acceptată de toți oamenii, indiferent de etnie, o limbă universală utilizată pentru comunicare științifică, diplomatică și artistică.

Aceste limbi, numite printr-un termen general *artificiale*¹ (limbi internaționale *auxiliare* atunci când

termenul se referă la o limbă creată în scopul de a fi utilizată universal) își încep istoria în secolul 12 cu *Lingua*

Ignota, o limbă creată printr-o revelație divină de Hildegard von Bingen (Sfânta Hildegard) (1098-1179). „*Ignota Lingua per simplicem hominem Hildegardem prolata*” (O limbă necunoscută adusă la lumină de simpla Hildegard) cum apare într-unul dintre manuscrise, nu este creată ci apărută prin revelație divină. *Lingua ignota* și *Litterae ignotae* există în două manuscrise din secolele 12 și 13, unul aflat la Wiesbaden și celălalt la Berlin. În fiecare caz, textul constă într-o listă de aproape 1 000 de cuvinte, majoritatea fiind însoțite de traducere în latină și germană. Într-o excelentă lucrare, Sarah Higley² are meritul de a corobora toate textele care conțin cuvinte ale acestei limbi mistice, producând lista completă a celor 1000 de substantive și (câteva) adjective răspândite în texte scrise în latină sau germană. *Lingua Ignota* nu conține verbe sau pronume și nici construcții gramaticale, dar asta nu i-a împiedicat pe fanii moderni ai creativității lingvistice să o adopte ca patroana neoficială a constructorilor de limbi (*conlangers*)³.

Fără ca *Lingua Ignota* să le fi influențat direct, eforturile reale pentru crearea unei limbi „perfecte” încep în epoca Iluminismului și continuă în era utopiilor politice, printre acestea detașându-se cu statut de vedetă limba *esperanto* – lansată oficial în 1887 de Ludovic Lazar Zamenhof (1859 – 1917).

În 1903, L Couturat și L. Leau, ambii membri ai recenteii înființate *Delegații pentru adoptarea unei limbi auxiliare internaționale* (un grup de intelectuali matematicieni, filosofi, lingviști și universitari constituit în 1901), editează cunoscuta lucrare *Istoria limbii universale*⁴, care, deși nu

reprezintă „vocea oficială” a Delegației (după cum avertizează autorii), se vrea totuși un sprijin al nobilei cauze. Mai mult, autorii consideră că adoptarea unei limbi universale ar fi cheia obținerii păcii mondiale. Din documentul oficial al Delegației, reprodus integral de cei doi autori, extragem condițiile pe care limba auxiliară internațională trebuie să le îndeplinească: 1. Să fie capabilă să servească relațiilor vieții sociale, schimburilor comerciale și raporturilor științifice și filosofice; 2. Să fie ușor de învățat de către orice persoană cu o educație medie, mai ales pentru persoanele de sorginte europeană:

„Une Langue auxiliaire internationale doit, pour remplir utilement son rôle, satisfaire aux conditions suivantes:

1ère Condition. — Être capable de servir aux relations habituelles de la vie sociale, aux échanges commerciaux et aux rapports scientifiques et philosophiques;

2ème Condition. — Être d'une acquisition aisée pour toute personne d'instruction élémentaire moyenne, et spécialement pour les personnes de civilisation européenne;

3ème Condition. — Ne pas être l'une des langues nationales”⁵.

Istoria limbii universale, printre alte merite, îl are și pe acela de ne fi dat o clasificare a limbilor artificiale – a priori, a posteriori și sisteme mixte – însoțită de o analiză lingvistică a unui număr important de limbi (20) deja create la acea dată.

Limbile a priori, a căror construcție nu se bazează pe vreo limbă naturală existentă, sunt exemplificate prin limbile create, printre alții, de Descartes, Leibnitz sau Grosselin. Acestea, numite și limbi filosofice, pornesc de la clasificarea

logică a ideilor, redată prin combinații de litere asemănătoare celor numerice.

Limbile a posteriori pornesc de la una sau mai multe limbi naturale, scopul lor fiind acela de a produce sisteme lingvistice mai simple, fără iregularități, cu un inventar redus de elemente. Cea mai cunoscută este *esperanto*, limba inventată de medicul polonez Ludovic Zamenhof în 1887. Alfabetul propus este cel latin, iar sistemul gramatical se bazează pe cel al limbilor indoeuropene, vocabularul fiind predominant romanic.

Sistemele mixte, combinație a celor două tipuri anterioare sunt cel mai bine reprezentate de programul propus la 1860 de J. von Grimm, iar ca produs finit de *volapük*, limbă construită sub impuls divin de preotul german Johann Martin Schleyer. Acesta a utilizat vocabularul limbilor europene mai cunoscute (engleză, latină, limbile romanice).

Nicio referire însă în această amplă lucrare la limbile create nu cu scopul de a asigura pacea mondială, ci cu intenționalitate artistică.

În legătură cu aceste încercări, Arika Okrent spune că istoria limbilor inventate este, în mare parte, istoria unui eșec hrănit de vanitate sau de speranța că lumea va deveni mai bună cu ajutorul unei limbi universale:

„The history of invented languages is, for the most part, a history of failure. Many of the languages involved years of work and sacrifice. They were fueled by vain dreams of fame and recognition, or by humble hopes that the world could be made a better place through language, or, most often, by a

combination of the two”⁶.

De altfel, nici Umberto Eco, contemporan cu succesul creatorilor de *artlang* (limbi construite utilizate în scrieri/filme în principal din genul science-fiction sau *fantasy*), în fascinanta călătorie *În căutarea limbii perfecte* nu le acordă un interes major: „(...) **nu voi examina decît în treacăt**(subl.n.):

(a) Limbile onirice, care nu sunt inventate înadins, precum limbile alienaților, limbile exprimate în stare de transă, limbile revelațiilor mistice, ca Limba necunoscută a Sfintei Hildegarde din Bingen, cazurile de glosolalie și de xenoglosie (*cf.* Samarin 1972 și Goodman 1972).

(b) Limbile romanești și poetice, altfel spus limbile fictive, gândite pentru finalități satirice (de la Rabelais la Foigny, și până la acel *Newspeak* al lui Orwell) ori poetice, ca limbajul transmental al lui Hlebnikov, ori limbile unor populații fantastice la Tolkien”⁷.

Pentru a încerca să înțelegem eșecul acestor proiecte remarcabile prin efort și dedicație, prezentăm două dintre cele mai de succes (atât cât a fost el) creații.

Volapük. Deși utilizează vocabularul limbilor europene mai cunoscute (engleză, germană, latină, limbile romanice), acest material a fost supus unor transformări atât de drastice încât fără cercetări etimologice serioase este, uneori, imposibil să mai recunoști originea. Însuși termenul *volapük* poate constitui un bun exemplu, el fiind format de la engl. *world* și *speak* – de unde și sensul de „limbă (vorbită) universală”. Constituit pe baza limbilor naturale, vocabularul *volapük* conține și elemente artificiale, îngreunând astfel și mai mult achiziționarea limbii.

Principalele trăsături ale acestei limbi sunt următoarele:

- Sistemul fonetic este alcătuit din 8 vocale și 18 consoane;

- Scrierea este fonologică;

- Accentul cade pe ultima silabă;

- Singurele părți de vorbire variabile sunt substantivul, pronumele și verbul;

- Declinarea cuprinde 4 cazuri: nominativ, genitiv, dativ și acuzativ;

- Toate substantivele sunt masculine cu excepția celor care denumesc ființe feminine;

- Pluralul se formează în toate cazurile prin adăugarea lui -s la nominativ sau la desinența cazuală.

Doar din aceste câteva caracteristici ne putem da seama că volapük nu este o limbă ușor de învățat. Iar când îți lipsesc reperele unei limbi cunoscute ca sprijin pentru achiziționarea ei, efortul devine prea mare pentru un scop... nu atât de important atât timp cât există franceza sau germana – pentru contemporanii creatorilor ei – sau engleza pentru contemporanii noștri.

Abandonarea limbii volapük s-a făcut în favoarea unui alt produs considerat de mai mare succes (și a și fost): *esperanto*, limbă creată în 1887 de medicul polonez Ludovic Zamenhof, ce avea să semneze publicarea lucrării *Lingvo universala* cu pseudonimul Doktoro Esperanto („cel care speră”). Cunoscut poliglot, Zamenhof a conceput un sistem bazat pe două principii esențiale: principiul maximei internaționalizări pentru rădăcini și principiul invariabilității elementelor lexicale, fiecare dintre ele fiind o rădăcină

independentă cu un sens propriu.

- Alfabetul este alcătuit din 27 de litere, 5 vocale și 22 de consoane;

- Accentul cade întotdeauna pe penultima silabă;

- Principalele părți de vorbire se disting prin terminație vocalică: *-o* pentru substantive, *-a* pentru adjective, *-l* pentru infinitivul verbelor, *-e* pentru derivarea adverbelor;

- Articolul hotărât este *la*, invariabil după gen și număr;

- Adjectivul este invariabil după gen și se acordă întotdeauna cu substantivul determinat, formând acuzativul și pluralul similar;

- Verbul este invariabil după persoană și număr, conjugarea fiind perfect uniformă cu ajutorul a 6 terminații;

- Ortografia este fonetică;

- Formarea cuvintelor se face prin juxtapunere ș.a.m.d.⁸

Criticile aduse limbii esperanto se referă mai ales la sistemul fonetic, un sistem cu combinații de sunete dificil de pronunțat sau neobișnuite pentru vorbitorii de limbi romanice sau germanice. Este criticat și formarea acuzativului cu desinențe și nu prepoziții sau utilizarea

articolului definit dificil de înțeles de către vorbitorii slavi. În ciuda acestora însă, esperanto a fost un succes. S-a tradus mult din scriitori naționali, au existat scriitori care au utilizat limba esperanto pentru creațiile lor, s-a studiat la

Universități ca limbă „străină” (chiar la Universitatea din Craiova, probabil în anii șaptezeci; am găsit un manual de esperanto apărut sub egida Reprografiei Universității elaborat în acest scop).

În cei aproape 900 de ani de istorie a creării de limbi artificiale, numărul acestora este aproape egal cu secolele trecute, dar entuziasmul amatorilor de science-fiction duce acest număr la mii – cu o enormă diferență: utopia adoptării unei limbi universale artificiale a fost înlocuită de cea a fascinației unicității și diversității lingvistice, un fel de recuperare a Turnului Babel.

NOTE

¹ Astăzi în literatura de specialitate anglo-saxonă se preferă termenul de limbi construite (*conlangs*) sau inventate (*invented* sau *made-up languages*).

² Sarah Higley, *Hildegard of Bingen's Unknown Language: An Edition, Translation and Discussion*. (The New Middle Ages series.) Palgrave Macmillan, 2007.

³ <http://library.conlang.org/poetry/hildegard.html>

⁴ L. Couturat Docteur es lettres, Trésorier, L. Leau Docteur es sciences, Secrétaire général de la Délégation pour l'adoption d'une langue auxiliaire internationale, *Histoire de la langue universelle*, Paris, Librairie Hachette et c^{ie}, 1903.

⁵ *Ibidem*, p. XX.

⁶ Arika Okrent, *In the Land of Invented Languages: Esperanto Rock Stars, Klingon Poets, Loglan Lovers, and the*

Mad Dreamers Who Tried to Build a Perfect Language. New York: Spiegel & Grau, 2009, p. 7.

⁷ Umberto Eco, *În căutarea limbii perfecte*, Traducere din limba italiană de Dragoș Cojocaru, POLIROM, 2002, p. 10.

⁸ Pentru volapük și esperanto am utilizat lucrarea citată a lui Couturat și Leau, pp. 128-163 și, respectiv, pp. 304-363.

Începutul aventurii: Thomas More, Jonathan Swift, Percy Greg

Lingua Ignota poate fi considerată ca fiind prima limbă creată în alte scopuri decât cele de a concura limbile naturale și de a le înlocui în comunicarea internațională. Dar nu o putem considera o *artlang*.

Precursorul real al creatorilor / scriitorilor de limbi artistice este **Thomas More** (1477/78-1535) cu a sa *Utopia* (din gr. *topos* „loc” și *ou* prefix cu sensul

„nu”). Scrisă în limba latină, această fantezie – alternativă ireală și ideală la societatea secolului al 16-lea, oferă chiar din titlu o inovație lingvistică ce avea să se impună și să reziste în vocabularul internațional până în zilele noastre. Mai mult, ca antonim a acestui termen s-a format și *distopia* (format din gr. *Topos* și prefixul *dys* „rău” – termenul îi este atribuit unui parlamentar britanic la jumătatea secolului 19), antiteza societăților utopice.

Utopia este alcătuită din două cărți, scrise separat și publicate împreună în 1516. Volumul este însoțit de hărți ale insulei Utopia și de dedicații oferite unor personalități

literare ale vremii. Întreaga operă

este scrisă sub primatul veridicității. Începând cu personajele – parte reale, parte închipuite – și terminând cu scrisorile (mai ales cele scrise de și către Peter Giles), Thomas More menține iluzia existenței reale a acestei societăți printr-un mix interesant de adevăr și imaginar.

Partea I povestește întâlnirea dintre Thomas More, personaj și narator, prietenul său (real) flamandul Peter Giles și personajul fictiv Raphael Hythloday, cel care se întoarce dintr-o călătorie din Utopia, un călător „filosof” prieten cu Amerigo Vespucci. În partea a II-a, care cuprinde descrierea insulei, rolul de narator îi revine lui Hythloday. Religia, filosofia, economia, politica, moravurile acestei societăți – toate sunt detaliate cu același amestec de veridic și ficțiune. Tocmai în acest sens, Thomas More prezintă și alfabetul scrierii utopiene, iar în ediția din 1518 este adăugată o poezie, un catren în fapt, scrisă în limba imaginară și tradusă în latină.

*„Utopos ha Boccas peu la chama polta chamaan.
Bargol he maglomi baccan soma gymno sophaan. Agrama
gymnosophon labarembacha bodamilomin. Voluala
barchin heman la lauoluola dramme pagloni”.*

Varianta latină:

*„Utopus me dux ex non insula fecit insulam.
Una ego terrarum omnium absque philosophia
Civitatem philosophicam expressi mortalibus
Libenter impartio mea, non gravatim accipio meliora”.*
Traducerea în engleză:

*„My king and conqueror Utopus by name,
A prince of much renown and immortal fame,
Has made me an isle that once no island was, Full
fraught with worldly wealth,
with pleasure and solace.*

*I one of all other without philosophy, Have
shaped for many a philosophical city.
And mine I have nothing dangerous to impart,*

*So better to receive I am ready with all my heart”¹. (vezi
Glosarul de la sfârșitul acestui volum pentru detalierea
cuvintelor și sensului lor în latină și română)*

Catrenul este alcătuit dintr-un amestec de greacă și latină și ar fi fost compus, după aluziile dintr-o scrisoare adresată lui Busleyden, de către Peter Giles².

Cu **Jonathan Swift** (1667-1745) intrăm în rândul pasionaților de „coloraturi” lingvistice pentru a aduce un aer de realism fanteziilor literare. *Gulliver's Travel* sau

Travels into Several Remote Nations of the World. In Four Parts. By Lemuel Gulliver, First a Surgeon, and then a Captain of Several Ships nu propune sisteme lingvistice coerente, ci doar elemente ale unor limbi

„descoperite” în călătoriile lui Gulliver (personaj și narator) și câteva idei de filosofie a limbajului extrem de interesante. Fiecare naufragiu duce la descoperirea unor populații remarcabile: oamenii mici din Lilliput, uriașii din Brobdingnag, locuitorii care conduc Lagado de pe o insulă zburătoare, caii inteligenți Houyhnhnms ai căror animale de povară sunt ființe asemănătoare oamenilor.

Lectura este fascinantă, mai ales prin echilibrul

miraculos între realitate și fantezie. Ca mai târziu la

J.R.R. Tolkien, fantezia este construită cu elemente detaliate și credibile. Liliputanii sunt exact 1/12 din înălțimea noastră, Brobdingnagian-ii sunt de 12 ori mai înalți decât noi, reperele geografice sunt un amestec de locuri reale și inventate etc.

În *Călătoriile lui Gulliver* găsim ceva pentru fiecare tip de cititor. Satiră pentru clasele nobile, incidente brutale pentru vulg, spirit pentru tineri, lecții de moralitate dar și mizantropie amară pentru cei aflați la vârsta dezamăgirii, spunea Walter Scott³.

Vom urmări de-a lungul călătoriilor și aventurile lingvistice, limbile populațiilor întâlnite dar și raportarea eroului la acestea.

Prima compoziție lingvistică o întâlnim în primul capitol, în Lilliput:

„But the creatures ran off a second time, before I could seize them; whereupon there was a great shout in a very shrill accent, and after it ceased I heard one of them cry aloud *Tolgo phonac*”⁴. Urmează, arareori explicate, *Hekinah degul*, *Borach mevolah*⁵, *Langro dehul san*⁶, *Peplom selan*⁷. Tocmai acest fapt l-a făcut pe Isaac Asimov, editorul ediției din 1980 *The Annotated Gulliver's Travels* by Jonathan Swift, editor Issac Asimov (Editor) Clarkson N. Potter (publisher) să scrie: „making sense out of the words and phrases introduced by Swift ... is a waste of time. ... I suspect that Swift simply made up nonsense for the purpose”⁸. Recent însă, Irving N. Rothman, profesor de literatură engleză și studii ebraice la Universitatea din Houston, propune ca sursă de inspirație

pentru creațiile lui J. Swift, limba ebraică. În articolul *The 'Hnea Yahoo' of Gulliver's Travels and Jonathan Swift's Hebrew Neologisms*, publicat în ediția 2015 a *Swift Studies*⁹, Rothman susține că *degul* în ebraică semnifică „steag”

iar *hikinah* „a da, a transfera”; deci însemna o cerere de a se preda puterii reprezentată prin steag. Un alt exemplu: fraza *Borach Mivola*, strigată în timp ce Gulliver bea, poate fi interpretată ca o variantă a ebraicului *Boruch* „binecuvântat”. Această încercare de a „decodifica” cuvintele create în opera lui Swift a fost contracarată de multe obiecții, cele mai interesante ni se par a fi cele publicate în articolul *No, the Lilliputians Didn't Speak Hebrew*, semnat Philologos în revista *Mosaic* și urmat de o replică a profesorului american.

Introducerea elementelor lingvistice urmează aceeași schemă în cele patru părți ale călătoriilor: primul contact cu băștinașii se face cu neînțelegerea limbii localnicilor, urmată de încercarea eroului de a le vorbi, Gulliver fiind poliglot: „eu le-am răspuns în toate limbile în care le puteam îngăima ceva, adică în olandeza de sus și de jos, în latină, franceză, spaniolă, italiană și lingua franca”¹⁰, mai târziu el va încerca să utilizeze și noile limbi achiziționate de-a lungul periplului său și, în final, învățarea limbii respective fie prin profesori, fie prin prieteni.

În aproximativ trei săptămâni, sub tutoriatul a șase dintre cei mai mari învățați ai împăratului, eroul nostru învață limba lilliputanilor suficient încât să poată

duce conversații cu Împăratul iar prima frază pe care a învățat-o și o repetă des este „vă rog să mă eliberați”¹¹. În

Lilliputană întâlnim și cuvinte sau sintagme

„traduse” de către autor. Astfel *huro* înseamnă „mare dregător” („great lord”), *lumos kelmin pesso desmar lon emposo* „să fac legământ de pace cu el și cu împărăția lui”¹², *quinbus flestrin* „Omul-Munte” – denumirea dată de micuții locuitori din Lilliput lui Gulliver etc. (o listă mai detaliată a cuvintelor traduse în *Glossar-ul din Anexe*).

Este interesant felul în care, unori, Swift ne face martori la procesul de „deducție” lingvistică necesar traducerii în engleză. Astfel, la un inventar asupra obiectelor găsite asupra lui Gulliver, apare cuvântul *ranfulo* care înseamnă „acoperământul său de mijloc” („his middle cover”) pe care acesta îl echivalează cu

„pantaloni”. Este un mic indiciu că în limba vorbită în Lilliput se folosea adesea compunerea. Mai aflăm că lilliputanii scriau dintr-un colț al paginii către celălalt, precum doamnele din Anglia, notează malițios Swift.

Călătoria în Brobdingnag – țara uriașilor – aduce o nouă provocare. De data aceasta cea care îi devine tutor este o fetiță de 9 ani, *Glumdalclitch* „mica dădacă” (little nurse), iar metoda prin care învață noua limbă este prin denumirea obiectelor indicate de

Gulliver¹³. Eroul nostru primește și un nume nou, *Grildrig* pe care autorul îl traduce prin lat. *Nanunculus*, ital. *Homunculetino* iar în engl. *Mannikin* – Omuleț.

Partea a III-a descrie călătoriile în Laputa, Balnibarbi, Luggnagg, Glubbdubdrib și Japonia. Regele îi trimite un profesor care să-l învețe limba. Gulliver își alcătuieste un dicționar cu noțiunile dobândite, scurte fraze pe care le

notează împreună cu traducerea lor, si gata, în câteva zile este capabil nu numai să converseze în limba localnicilor ci și să corecteze etimologia cuvântului Laputa:

„Cuvântul pe care eu îl traduc prin „insulă zburătoare” sau „plutitoare” în limba lor este *Laputa*, a cărei etimologie adevărată n-am putut s-o aflu. Într-o limbă veche și de mult uitată *lap* înseamnă „înalt”, iar *untuh*, „cârmuitor”, deci Laputa — spun ei — vine de la *Lapuntuh*. Personal nu sunt de acord cu această derivare ce mi se pare cam trasă de păr. Am îndrăznit să le împărtășesc învățaților o părere a mea și anume că Laputa ar veni aproximativ de la *Lap outed*, *lap* însemnând, propriu zis, jocul razelor de soare în apele mării, iar *outed* — aripă, părere pe care totuși nu vreau s-o impun neapărat, ci doar s-o supun cititorului judicios”¹⁴.

Partea continentală aflată sub suveranitatea insulei plutitoare Laputa se numește Balnibarbi cu capitala Lagado. De aici încolo călătoriile spre celelalte țări (cu excepția Japoniei, evident) nu vor mai aduce multe invenții lingvistice pentru că limba Balnibarbian-ilor este o limbă de cultură pentru celelalte regiuni iar eroul nostru o va utiliza în întregul periplu.

Tocmai de aceea, „aventurile” lingvistice nu se rezumă doar la colorarea atmosferei locale și a populațiilor ce locuiesc spațiile vizitate. Jonathan Swift satirizează în ansamblu multe dintre concepțiile despre limbă ale timpului său și, mai ales, ale Societății Regale. Pentru a înțelege satirizarea locuitorilor din Laputa, insula zburătoare, și a moravurilor lor (partea a III-a a *Călătoriilor*), prezentăm pe scurt concepțiile lingvistice ale membrilor acestei societăți,

printre care John Wilkins este figura centrală.

Declinul limbii latine ca limbă de cultură universală a dus la înflăcărarea spiritelor întru căutarea limbii universale perfecte. John Wilkins își prezintă creația în 1668, *An Essay Towards a Real Character and a Philosophical Language*, regele însuși declară că este doritor să învețe noua limbă¹⁵. Nu era prima încercare, dar ca și cele precedente, se baza pe câteva idei pe care

Swift le va ironiza împreună cu autorii lor. Limba, susțineau aceștia, bruiază gândirea iar cuvintele împiedică înțelegerea lucrurilor. Limba este ambiguă și nesistematizată. Dar pentru a raționaliza limbajul, era nevoie de o ierarhizare a universului. Este ceea ce întreprinde John Wilkins: limba filosofică avea nevoie de o filosofie coerentă. Și de matematică. Și de clase de obiecte. În universul lui Wilkins limba nu este alcătuită din concepte ci definește concepte.

Să recapitulăm așadar: avem Societatea regală, avem proiecte de limbi filosofice sistematizate matematic și avem membrii Societății.

Revenim la *Laputani*. Iată descrierea făcută de Swift:

„Aveau capul înclinat fie spre dreapta, fie spre stânga, unul din ochi era întors înăuntru, iar celălalt câtă drept spre zenit. Purtau veșminte împodobite cu figuri reprezentând soarele, luna și stelele, iar printre acestea, fel de fel de viori, fluieri, harfe, trompete, ghitare, clavecine și o seamă de instrumente muzicale necunoscute nouă, celor din Europa”¹⁶.

Ei sunt însoțiți de servitori dotați cu un băț în vârful

căruia este prinsă o bășică umplută cu boabe de mazăre (ei sunt numiți *climenole* „pocnitori” în limba

locală). Rolul lor este acela de a-i aduce la realitate pe domnii aflați în sfere înalte ale științelor raționale, simbolice și speculative, pocnindu-i peste gură când trebuie să răspundă, peste ureche când trebuie să asculte și peste ochi atunci când merg pe stradă pentru a-i feri de accidente.

Raționează foarte prost, sunt certăreți și sunt total lipsiți de imaginație și fantezie pentru că în limba lor nu există cuvinte corespunzătoare acestor idei. Singurele preocupări sunt legate de muzică și matematică.

Femeile nu suferă de această anomalie și de aceea sunt libere să se distreze cu bărbații de pe continent fără ca soții lor să observe:

„Femeile de pe insulă sunt foarte vioaie; ele își disprețuiesc bărbații și-i îndrăgesc nespus de mult pe străini; dintr-aceștia există întotdeauna un număr considerabil pe insulă. Ei vin de jos, de pe continent și se prezintă la curte fie în legătură cu treburile diferitelor orașe și corporații, fie pentru interese personale, dar sânt priviți de sus pentru că nu sânt atât de înzestrați ca bărbații de pe insulă. Dintre aceștia, doamnele își aleg curtezanii. Supărător e faptul că ele se comportă cu prea multă ușurință și nepăsare, căci

soțul fiind veșnic absorbit în speculații, amanta și amantul pot ajunge până la cele mai mari intimități în prezența lui —, e de ajuns ca bărbatul să aibă la îndemână hârtie și instrumentele necesare și să nu-l aibă alături pe pocnitor”¹⁷.

Vizitarea Academiei din Lugada este prilejul pentru critica (sub masca ironiei și a satirei) pe care Jonathan Swift o adresează celor ce încercau experimente care mai de care mai ridicole, sub haina marii științe: extragerea razelor de soare din castraveți, transformarea gheții în praf de pușcă etc. Prezentarea „proiectelor” lingvistice reprezintă din nou o critică aspră a încercărilor de „raționalizare” a limbajului:

„Primul proiect propunea să se scurteze vorbirea, reducând polisilabele la una singură și renunțând la verbe și la participii, căci, de fapt, toate lucrurile care se pot imagina nu sânt decât substantive.

Celălalt proiect propunea, pur și simplu, desființarea tuturor cuvintelor, ceea ce, după cum se arăta, ar fi foarte prielnic sănătății și ar însemna o mare economie de timp. Se știe că fiecare cuvânt pe care-l rostim micșorează într-o oarecare măsură

plămânii prin roadere, și în felul acesta ne grăbește sfârșitul”¹⁸.

Acest al doilea proiect ar fi fost aplicat dacă femeile și oamenii de rând nu ar fi amenințat cu răskoala în cazul în care nu ar mai fi lăsați să vorbească în limba lor așa cum „au pomenit din moși strămoși; ceea ce arată cât de înverșunați dușmani ai învățăturii sunt oamenii de rând”¹⁹.

Dar cei care au adoptat noul mod de comunicare prin obiecte pot fi văzuți pe stradă striviți de povara acestora.

Gulliver nu ezită să își ofere sprijinul, povestind experiența sa lingvistică din împărăția Tribnia, o satiră socială dar și un joc subtil de semnificații. „Cea mai mare parte a poporului e alcătuită din denunțatori, martori,

informatori, acuzatori, reclamanți, mincinoși și sperjuri, cu toate slugile și uneltele lor, toți folosiți și plătiți de miniștri și de locțiitorii lor”²⁰. Pentru a detecta un complot, cei ce sunt aleși pentru a fi acuzați sunt „analizați” de către specialiștii care decodează scrierile acestora în sensul dorit pentru a susține acuzațiile: „Așa, de pildă, ei știu că „scaun găurit” înseamnă consiliu privat; „cârd de găște”, senatul; „câine șchiop”, un năvălitor; „ciuma”, armată permanentă;

„cărăbuș”, prim ministru; „gută”, mare prelat;
„spânzurătoare”, secretar de stat; „oală de noapte”,
consiliul marilor dregători; „sită”, doamnă de la curte;
„mătură”, revoluție; „cursă de șoareci”, slujbă publică;
„prăpastie fără fund”, vistierie; „canal”, curte; „tichie de
bufon cu clopoței”, favorit; „trestie ruptă”, curte
judecătorească; „butoi gol”, general; „rană cu puroi”,
administrație²¹.

Consecințele extreme ale acestei abstractizări până la reducere a limbajului e întâlnit poate în cea mai fascinantă povestire a *Călătoriilor*. Nemuritorii – *Struldrugs* – inițial priviți cu entuziasm de către Gulliver – sunt asemenea oamenilor obișnuiți până la vârsta de 30 de ani, după care începe declinul lor. La vârsta de 80 de ani sunt declarați morți de către autorități. Căsătoria este dizolvată tot atunci, pentru că „legea socotește că nu trebuie să îngăduie ca acei care fără nici o vină sunt osândiți la viață veșnică, să sufere îndoit, având de îndurat și povara unei neveste”²². La vârsta de 90 de ani își pierd simțul gustului, bolile de care suferă continuă să-i chinuie, încep să uite, nu mai pot nici citi pentru că memoria lor nu le permite să țină minte o propoziție de la

început până la sfârșit și, cel mai grav, nu mai pot comunica cu

alte generații sau cu muritorii. Cauza constă în schimbarea continuă a limbii, ceea ce îi face pe nemuritori să devină străini în propria lor țară. Întâlnirea lui Gulliver cu aceștia este devastatoare:

„Mi-au fost prezentați în diferite rânduri de câțiva dintre prietenii mei; dar cu toate că li s-a spus că sunt un călător și că am văzut lumea întreagă, nu au avut nici cea mai mică curiozitate de a-mi pune vreo întrebare; m-au rugat numai să le dau un *slumskudasc* sau o amintire, ceea ce este un fel mai cuviincios de a cerși pentru a scăpa de asprimea legii care interzice acest lucru, deoarece ei sânt întreținuți pe socoteala statului, ce-i drept, dându-li-se o pensie de nimic. Aproape toți oamenii îi urăsc și îi disprețuiesc”²³.

Drama lor este rezultatul direct al lipsei de adaptare a limbii la realității, prin menținerea ei în norme rigide. Prin lipsa de adaptare la modificările lingvistice, nemuritorii sunt destinați să devină muți.

În întreaga parte a III-a vedem exemple de limbaje care eșuează în a servi drept mijloc de comunicare, provocând nefericire și alienând în loc să unească. Aceasta se întâmplă din dorința de a controla și a stabiliza limbajul. Cei care se opun sunt fără putere.

Aici este punctul în care J. Swift îl anunță pe George Orwell și distopiile lingvistice.

Încheiem această aventură prin descoperirea *houyhnhnm*-ilor, caii inteligenți și ale lor animale de povară

yahoo – animale cu înfățișare umană. Gulliver le învață limba, pe care o descrie astfel:

„*Houyhnhnm*-ii vorbesc pe nas și din gâtlej și limba lor se apropie mai mult de olandeza de sus și de germană, decât de oricare altă limbă europeană, cu singura deosebire că e mult mai plăcută și mai expresivă, împăratul Carol Quintul a făcut o observație asemănătoare când a spus că dacă ar fi să-i vorbească vreodată calului său, ar face-o în olandeza de sus”²⁴.

În limba lor *Houyhnhnm* înseamnă cal, iar etimologic cuvântul ar semnifica „perfectiunea naturii”. Limba nu are scriere, întreaga învățătură fiind în întregime tradițională. Notăm termenul *yahoo* atât de familiar cititorilor de azi.

Ne despărțim de Gulliver cu cuvintele rostite de un căluț prietenos: *Hnuy illa nyha majah Yahoo* — ai grijă de tine, drăguțele Yahoo.

Dacă limbile artificiale construite pentru a concura limbile naturale vizau raționalizarea limbajului prin corectarea „imperfecțiunilor” acestora,

contemporan cu creatorul limbii *esperanto* un scriitor avea să devină, probabil, primul autor de limbă artistică extraterestră utilizată în genul science-fiction. Este vorba despre **Percy Greg** (1836-1889) și romanul său *Across the Zodiac* apărut în 1880. Autorul englez intră în istorie nu numai ca fiind creatorul genului capă și spadă planetară (*sword-and-planet*), ci și prin alegerea planetei Marte ca loc al aventurilor sale, Marte devenind planeta favorită a romanelor SF pentru mult timp de aici încolo.

Romanul se centrează pe crearea unei substanțe antigravitaționale care îl transportă pe erou pe Marte unde

întâlnește mici marțieni nu prea încrezători că există viață și în afara planetei lor. Nava spațială poartă numele de *Astronaut*, probabil prima atestare a cuvântului în limba engleză.

Și, evident, pentru a convinge cititorii, autorul avea nevoie de o limbă care să fie și ea extraterestră. Cu aplomb lingvistic, Greg descrie cele 12 vocale ale *limbii marțiene* **â, a, aa, au, o, oo, ou, u, y** sau **ei** (lung), **i** (scurt), **oi, e**²⁵, verbul are 6 timpuri – care se formează prin adăugarea unei consoane la rădăcină – și 6 persoane²⁶ și prezintă și un exemplu de declinare a

substantivului *ambau* (sing. *ambâ*) „maimuța-veveriță”:
Singular. Plural. Nominativ *ambâs ambaus*,
Acuzativ – *ambâl ambaul*,
Dativ – *ambân ambaun*, Ablativ
– *ambâm ambaum*²⁷.

Cel mai interesant, și oarecum ironic, este faptul că limba marțienilor este, ne spune autorul, o limbă artificială și nu una naturală (iată că pe Marte proiectul limbii universale pare să fi avut succes!), creată pe baza unui set de principii care îi asigură cea mai mare simplitate, fără iregularități și excepții și care nu pune presiuni asupra memoriei în procesul învățării²⁸.

Percy Greg rămâne în istoria SF nu numai ca fiind primul autor de limbă ficțională extraterestră dar și primul care detaliază un zbor spațial, motiv pentru care un crater de pe Marte îi poartă numele.

NOTE

¹ *Utopia*, Edited and with an Introduction by Stephen Duncombe, Minor Compositions Wivenhoe / New York / Port Watson, 2012, pp. 7-8.

² *Idem*, p.201: „The author is probably Peter Giles (see letter from Giles to Busleyden); the translation and explanation are by Ralph Robynson”.

³ cf. Leo Damrosch, *Jonathan Swift: His Life and His World*. Yale University Press. Kindle Edition (Kindle Locations 6661-6664): „It offered personal and political satire to the readers in high life,” Walter Scott said, „low and coarse incident to the vulgar, marvels to the romantic, wit to the young and lively, lessons of morality and policy to the grave, and maxims of deep and bitter misanthropy to neglected age and disappointed ambition.”

⁴ Pentru varianta în limba engleză am utilizat textul The Project Gutenberg eBook, *Gulliver's Travels* by Jonathan Swift, Kindle Edition, 2009, iar pentru cea în limba română ediția epub Jonathan Swift, *Călătoriile lui Gulliver*, traducere de Leon Levițchi, BPT, 1980 după ediția din 1947: „Omuleții o rupseră însă la fugă pentru a doua oară, înainte ca eu să-i pot prinde; apoi îndată începură să scoată niște țipete puternice și foarte ascuțite, iar când acestea încetară, unul dintre ei strigă din răspuneri: *Tolgo fonac*” (p. 4).

⁵ „However, they soon returned, and one of them, who ventured so far as to get a full sight of my face, lifting up his hands and eyes by way of admiration, cried out

in a shrill but distinct voice, *Hekinah degul*: the others repeated the same words several times, but then I knew not what they meant. They made me a sign that I should throw down the two hogsheads, but first warning the people below to stand out of the way, crying aloud, *Borach mevolah*; and when they saw the vessels in the air, there was a universal shout of *Hekinah degul*". (Jonathan Swift. *Gulliver's Travels into Several Remote Nations of the World* (Kindle Locations 175-177)).

„Mi-au adus și al doilea butoi, pe care l-am sorbit în același fel; apoi le-am făcut semn să mai aducă, însă nu mai aveau. Săvârșind cu aceste minuni, au scos chiote de bucurie și au încins un dans pe pieptul meu, repetând de mai multe ori cuvintele *Hekinah degul*. Mi-au dat să înțeleg prin semne că trebuie să arunc cele două butoaie, după ce mai întâi, prin strigăte de *Boiach mevolah*, îi preveniră pe oameni să se dea la o parte; iar când au văzut butoaiele rostogolindu-se prin aer, izbucniră toți într-un singur glas: *Hekinah degul*" (Jonathan Swift, *op.cit.*, traducere Leon Levițchi, p. 27).

⁶ „But I should have mentioned, that before the principal person began his oration, he cried out three times, *Langro dehul san* (these words and the former were afterwards repeated and explained to me);" (Jonathan

Swift. *Gulliver's Travels into Several Remote Nations of the World* (Kindle Locations 153-157)).

„Am uitat să amintesc că înainte de a-și începe discursul, importantul personaj strigă de trei ori *Langro dehul san* (atât aceste cuvinte cât și primele mi-au fost mai apoi repetate și explicate)" (Jonathan Swift, *op.cit.*, traducere Leon Levițchi, p. 25)

⁷ „Soon after I heard a general shout, with frequent repetitions of the words Peplom selan;” (Jonathan Swift, *Gulliver's Travels into Several Remote Nations of the World* (Kindle Locations 193-194)).

„Puțin după aceea mulțimea scoase un strigăt și cuvintele Peplom selan fură rostite de câteva ori în șir” (Jonathan Swift, *op.cit.*, traducere Leon Levițchi, p.28)

⁸ Isaac Asimov, Introduction to *The Annotated Gulliver's Travels*, by Jonathan Swift. Edited and with biographical introduction and notes by Isaac Asimov. New York: Clarkson N. Potter Inc.

⁹ *Swift Studies 2015* The Annual of the Ehrenpreis Center, Willhelm Fink Verlag, pp. 160-175.

¹⁰ Jonathan Swift, *op.cit.*, ed. în limba română, p. 33.

¹¹ „in about three weeks I made a great progress in learning their language; during which time the emperor frequently honoured me with his visits, and was pleased to assist my masters in teaching me. We began already

to converse together in some sort; and the first words I learnt, were to express my desire „that he would please give me my liberty;” which I every day repeated on my knees” (Jonathan Swift. *Gulliver's Travels into Several Remote Nations of the World* (Kindle Locations 311-315)).

¹² „His answer, as I could comprehend it, was, „that this must be a work of time, not to be thought on without the advice of his council, and that first I must *lumos kelmin pesso desmar lon emposo*;” that is, swear a peace with him and his kingdom” (Jonathan Swift. *Gulliver's Travels into Several Remote Nations of the World* (Kindle Locations 311-315)).

¹³ „She was likewise my school-mistress, to teach me the language: when I pointed to any thing, she told me the name of it in her own tongue, so that in a few days I was able to call for whatever I had a mind” (Jonathan Swift. *Gulliver's Travels into Several Remote Nations of the World* (Kindle Locations 1213-1214)).

¹⁴ J.Swift, *op.cit.*, traducere Leon Levițchi, p. 175. „The word, which I interpret the flying or floating island, is in the original *Laputa*, whereof I could never learn the true etymology. *Lap*, in the old obsolete language,

signifies high; and *untuh*, a governor; from which they say, by corruption, was derived Laputa, from *Lapuntuh*. But I do not approve of this derivation, which seems to be a little strained. I ventured to offer to the learned among them a conjecture of my own, that Laputa was quasi *lap outed*; *lap*, signifying properly, the dancing of the sunbeams in the sea, and *outed*, a wing; which, however, I shall not obtrude, but submit to the judicious reader” (Jonathan Swift. *Gulliver's Travels into Several Remote Nations of the World* (Kindle Locations 2170-2175)).

¹⁵ Arika Okrent, *lucr.cit.*, p.15: „A committee was appointed. There was excitement, praise, and plans for translating the work into Latin. The king expressed an interest in learning the language”.

¹⁶ Jonathan Swift, *Călătoriile lui Gulliver*, traducere Leon Levițchi, Editura pentru Literatură, București, 1967, pp. 171-172.

¹⁷ *Ibidem*, p. 179.

¹⁸ *Ibidem*, p. 197. „The first project was, to shorten discourse, by cutting polysyllables into one, and leaving out verbs and participles, because, in reality, all things imaginable are but norms. The other project was, a

scheme for entirely abolishing all words whatsoever; and this was urged as a great advantage in point of health, as well as brevity. For it is plain, that every word we speak is, in some degree, a diminution of our lunge by corrosion, and, consequently, contributes to the shortening of our lives” (JonathanSwift. *Gulliver's Travels into Several Remote Nations of the World* (Kindle Locations 2496-2499)).

¹⁹ *Ibidem*. „...if the women, in conjunction with the vulgar and illiterate, had not threatened to raise a rebellion unless they might be allowed the liberty to speak with their tongues, after the manner of their forefathers; such constant irreconcilable enemies to science are the common people (Jonathan Swift. *Gulliver's Travels into Several Remote Nations of the World* (Kindle Locations 2502-2504)).

²⁰ *Ibidem*, p. 204.

²¹ *Ibidem*. „... for instance, they can discover a close stool, to signify a privy council; a flock of geese, a senate; a lame dog, an invader; the plague, a standing army; a buzzard, a prime minister; the gout, a high priest; a gibbet, a secretary of state; a chamber pot, a committee of grandees; a sieve, a court lady; a broom,

a revolution; a mouse-trap, an employment; a bottomless pit, a treasury; a sink, a court; a cap and bells, a favourite; a broken reed, a court of justice; an empty tun, a general; a running sore, the administration" (Jonathan Swift. *Gulliver's Travels into Several Remote Nations of the World* (Kindle Locations 2593-2597)).

²² *Ibidem*, p. 225. „...for the law thinks it a reasonable indulgence, that those who are condemned, without any fault of their own, to a perpetual continuance in the world, should not have their misery doubled by the load of a wife" (Jonathan Swift. *Gulliver's Travels into Several Remote Nations of the World* (Kindle Locations 2894-2896)).

²³ *Ibidem*, p. 226. „I afterwards saw five or six of different ages, the youngest not above two hundred years old, who were brought to me at several times by some of my friends; but although they were told, „that I was a great traveller, and had seen all the world," they had not the least curiosity to ask me a question; only desired „I would give them *slumskudask*," or a token of remembrance; which is a modest way of begging, to avoid the law, that strictly forbids it, because they are

provided for by the public, although indeed with a very scanty allowance. They are despised and hated by all sorts of people" (Jonathan Swift. *Gulliver's Travels into Several Remote Nations of the World* (Kindle Locations 2908-2912)).

²⁴ *Ibidem*, p. 248. „In speaking, they pronounced through the nose and throat, and their language approaches nearest to the High-Dutch, or German, of any I know in

Europe; but is much more graceful and significant. The emperor Charles V. made almost the same observation, when he said „that if he were to speak to his horse, it should be in High-Dutch”” (Jonathan Swift. *Gulliver's Travels into Several Remote Nations of the World* (Kindle Locations 3171-3173)).

²⁵ Percy Greg. *Across the Zodiac / The Story of a Wrecked Record*, The Project Gutenberg eBook (Kindle Locations 1120-1121). „â, a, aa, au, o, oo, ou, u, y or ei (long), i (short), oi, e, which I afterwards found to be the twelve vowels of their language”.

²⁶ *Ibidem*, Kindle Locations 1228-1229.

²⁷ *Ibidem*, Kindle Locations 1243-1245.

²⁸ *Ibidem*, Kindle Locations 1225-1227: „I soon found that, unlike any Terrestrial tongue, the language of this people had not grown but been made— constructed deliberately on set principles, with a view to the greatest possible simplicity and the least possible taxation of the memory. There were no exceptions or irregularities, and few unnecessary distinctions”.

Expansiunea aventurii: Edgar Rice Burroughs

Nu vom părăsi planeta Marte, pentru că **Edgar Rice Burroughs** (1875-1950) își începe lungul șir al western-urilor sale în regim de science-fiction și cu o doză de *romance* interplanetar chiar aici cu *Prințesa de pe Marte* în 1912 și o continuă preț de trei decenii și zece volume. Romanele din

această serie sunt: *A Princess of Mars* (1912), *The Gods of Mars* (1914), *The Warlord of Mars* (1918), *Thuvia, Maid of Mars* (1920), *The Chessmen of Mars* (1922), *The Master Mind of Mars* (1928), *A Fighting Man of Mars* (1931), *Swords of Mars* (1936), *Synthetic Men of Mars* (1940), *Llana of Gathol* (1948), *John Carter of Mars* (1964).

Barsoomiana

Cunoscute sub numele de seria marțiană (sau *Barsoomiană*), romanele îl au ca erou pe John Carter, transportat – printr-un portal magic situat într-o peșteră în care se adăpostise ca să scape de indieni – pe Marte sau *Barsoom*, în limba locuitorilor ei. În această serie de romane, autorul atinge extrem de multe teme:

rasiale – marțienii sunt verzi, galbeni, roșii sau albi, de science-fiction – descrierea planetei și a condițiilor geofizice, povestea de dragoste dintre un pamântean și o marțiană – John Carter și Dejah Thoris – și, nu în ultimul rând, elemente de cultură și istorie. Într-o epocă în care *political correctness* pare că transformă abordarea critică în prejudecată, romanele lui Burroughs sunt susceptibile de variate interpretări. Dar acum un secol, fascinația pentru aventurile extraordinare ale lui John Carter, cel care va obține titlul de *warlord* (comandat suprem) al lumii marțiene, a creat un public din ce în ce mai numeros: cel al science-fiction-ului și al fanteziilor moderne. Dintre acești fani se vor detașa cei care, fascinați de elementele lingvistice introduse în romane, vor deveni la rândul lor creatori de limbi artistice.

Primele volume ale acestei serii sunt centrate pe descrierea planetei, o adevărată monografie, realizată în

detaliu: locuitori, faună, floră, obiceiuri. Începutului poveștii de iubire dintre Carter și prințesa Dejah Thoris, în bună tradiție romanească, i se dedică un capitol din primul volum, intitulat *Love-making on Mars* în care eroul (romanele sunt scrise la persoana I, vocea lui John Carter) realizează că este îndrăgostit de

frumoasa prințesă, însă decide să mai amâne declarația de iubire veșnică – cum altfel ar fi tentat cititorul să cumpere următorul volum din serie? Copiii celor doi, de altfel, vor deveni la rândul lor eroi ale unor aventuri la fel de uluitoare: Carthoris și Tara.

Revenind la limba *barsoomiană*, trebuie spus că Burroughs nu a dezvoltat-o în același mod pragmatic ca predecesorul său Greg. În primul volum găsim o descriere vagă a acesteia și doar un singur cuvânt: **sak**

„a sări”. Spre deosebire de limba mașienilor lui Percy Greg, *barsoomiana* este o limba naturală care s-a adaptat unei caracteristici importante a locuitorilor planetei Marte: telepatia. De aceea, spune autorul, limba lor este extrem de simplă, iar comunicarea dintre marșieni este realizată verbal doar prin câteva cuvinte chiar în cele mai lungi conversații. *Barsoomiana* este limba universală și ea, putând fi înțeleasă chiar și de animale în funcție de gradul lor de dezvoltare intelectuală, bineînțeles:

„This power is wonderfully developed in all Martians, and accounts largely for the simplicity of their language and the relatively few spoken words exchanged even in long conversations. It is the universal language of Mars, through the medium of

which the higher and lower animals of this world of paradoxes are able to communicate to a greater or less extent, depending upon the intellectual sphere of the species and the development of the individual”¹.

Datorită simplității limbii barsoomiene, John Carter o învață într-o săptămână, dezvoltându-și concomitent și abilitățile telepatice:

„The Martian language, as I have said, is extremely simple, and in a week I could make all my wants known and understand nearly everything that was said to me. Likewise, under Sola's tutelage, I developed my telepathic powers”².

Edgar Rice Burroughs nu creează o limbă în toate aspectele ei, ci mai curând dezvoltă un inventar de cuvinte – substantive: nume proprii, nume geografice etc., numerale, termeni militari. În *Thuvia, maid of Mars* autorul atașează la finalul volumului un glosar de nume și termeni utilizați în roman – *A glossary of names and terms used in the martian books*³ din care Jeffrey Henning⁴ extrage un Lexicon cu explicații pentru fiecare cuvânt.

Dar cel care reușește să ofere o privire de ansamblu asupra limbii, gramaticii și vocabularului este John Flint Roy. Ca un adevărat detectiv lingvistic, Roy

face deducții, analizează indicii și reușește ca dintr-un puzzle uriaș să obțină imaginea a ceea ce Burroughs a creat în cele 11 volume ale seriei marțiene. Iată un exemplu de reconstituire a numeralului din lucrarea lui Roy, admirând abnegația și inteligența demersului:

„Another subject of interest is that of Barsoomian numbers. Little information is available, our main source

being those hormads created by Ras Thavas, who were identified by number (in *Synthetic Men of Mars*). This has helped in drawing up a table, but unfortunately only five hormads are so designated: *Tor-dur-bar* = four million eight (SMM/4), *Teeqytan-ov*

= eleven hundred seven (SMM/4), *Ay-mad* = one man (SMM/11), *Il-dur-en* = ? million ? (SMM/11), *Dur-dan* = million ? (SMM/15)”⁵.

Primul roman, *A Princess of Mars*, s-a bucurat și de atenția cineaștilor fiind ecranizat în 2009, film trimis direct pe DVD fără prezentare în săli de cinema. O adaptare „modernă” *John Carter*, realizat de studiourile Walt Disney în 2012, a fost un enorm eșec de critică dar și financiar – bugetul filmului a fost de 250 mil. de dolari, iar încasările de 73 mil de dolari⁶ – dar pe care îl amintim pentru că realizatorii au angajat un lingvist, pe Paul Frommer, profesor emerit la

Universitatea din California de Sud, cu o experiență dobândită în timpul filmărilor la *Avatar*, pentru a crea limba vorbită de un trib de marțieni verzi numit *Thark* pe care Burroughs îl explică astfel în Glosarul său:

„Thark. City and name of a green Martian horde”⁷.

Dicționar Barsoomian-Român

Acest mini-dicționar are la bază lucrarea *A Guide to Barsoom Eleven Sections of References in One Volume Dealing with the Martian Stories Written by Edgar Rice Burroughs* Compiled by JOHN FLINT ROY Published by ReAnimus Press, 1976, Kindle Edition, capitolul VII.

Ad - O măsură de lungime egală cu 9.75 picioare pământeste

ay - „unu”

dar - unitate militară de 1000 de oameni dator - „prinț, șef” (nume dat primului născut) dur - „un milion”

dwar - grad militar similar celui de căpitan; comandantul unui *utan*

ersite - „piatră utilizată pentru bănci și mese”
gorthan - „asasin”

haad - o unitate de măsură lineară

jed - „rege” sau „prinț” când țara este condusă de un *jeddak*

jeddak - „împărat”

jeddara - „împărăteasă”

jedwar - cel mai înalt grad militar; răspunde doar regelui *jed*

kaor - „salut”

mad - „bărbat” (de ex. ay-mad „un bărbat”)

odwar - al doilea cel mai înalt grad; comandantul unui *umak*

o mad - „bărbat cu un singur nume”

ov - „șapte”

padwar - grad militar echivalent cu cel de locotenent pi
- o monedă de cupru, echivalentă cu un cent

american

sak - „a sări”

sof - unitate de măsură lineară, echivalentă cu 1.17 inci.
10 *sof* este egal cu un *sofad*

sofad - unitate de măsură lineară, echivalentă cu 11.7 inci

tak - unitate de măsurare a timpului, echivalentă cu 44.25 seconds

tan - „o sută” 1 tanpi = 100 pi

tee – „zece” teepi = ten cenți

teepi - monedă de argint echivalentă cu moneda de 10 cenți

than - „războinic”

tor - „patru”

Tur - Zeul Soarelui la Phundahlian-i

Turgan – scrierile secrete ale lui *Tur*

umak - unitate militară de 10 000 de oameni, comandat de un *odwar*

utan - unitate militară de 100 de oameni, comandat de un *dwar*

xat - unitate de măsurare a timpului, egală cu 2.95 minute

zode – unitate de măsurare a timpului, o zecime dintr-o zi barsoomiană; conține 50 *xat* (egală cu 2 462 ore pământești)

Amtor

Părăsim planeta Marte, ușor nemulțumiți de rezultatul lingvistic, și poposim pentru o perioadă scurtă de timp alături de un alt erou pământean – Carson Napier – pe Venus, planeta *Amtor*, pentru a nota o altă încercare lingvistică, limba *amtoriană*. Romanele din această serie sunt: *Pirates of Venus* (1934), *Lost on*

Venus (1935), *Carson of Venus* (1946), *Escape on Venus* (1946) și *The Wizard of Venus* (1964)⁸.

Amtoriana are ca principală caracteristică compunerea ca procedeu de creare a cuvintelor complexe. Prin vocea lui Napier aflăm că limba este ușor de învățat, că are un alfabet compus din 24 de caractere dintre care 5 sunt vocale, scrierea nu are majuscule, verbul nu are forme neregulate iar modurile și timpurile se obțin cu ajutorul unor cuvinte auxiliare:

„ (...)Danus (...) taught me the Venusian language and told me much concerning the planet, the people among whom I had fallen, and their history. I found the language easy to master, but I shall not at this time attempt to describe it fully. The alphabet consists of twenty-four characters, five of which represent vowel sounds, and these are the only vowel sounds that the Venusian vocal chords seem able to articulate. The characters of the alphabet all have the same value, there being no capital letters. (...). A peculiarity of their language that renders it easy to master is the absence of irregular verbs; the verb root is never altered for voice, mode, tense, number, or person, distinctions that are achieved by the use of several simple, auxiliary words”⁹.

Iată și câteva cuvinte, pentru a ne stimula imaginația:

an - „pasăre”,

fal - „a ucide”,

faltar - „corabie de pirăți”,

notar - „corabie”¹⁰.

Mangani

Ne întoarcem pe Terra însă, pentru o altă aventură, și ea lingvistică: ne îndreptăm spre junglă pentru a ne întâlni cu cel mai cunoscut personaj al lui Burroughs, cel care în fapt îi asigură nemurirea literară: Tarzan Omul-Maimuță. Este povestea lui John Clayton, lord Greystoke, un visconte englez crescut de la vârsta de un an în junglă de către *mangani* „marile maimuțe”¹¹. Numele Tarzan înseamnă „piele albă” în limba *mangani*, o limbă universală în jungla africană pentru că ea este înțeleasă de alte specii, chiar și cele din adâncul pământului. Iar Tarzan – crescut în junglă – va învăța limba engleză ca limbă secundară, din abecedarele găsite în locuința părinților săi, astfel încât la vârsta de 18 ani, el putea scrie și citi, dar nu putea vorbi:

„Thus, at eighteen, we find him, an English lordling, who could speak no English, and yet who could read and write his native language”¹².

De altfel, *mangani* și engleza nu sunt singurele limbi pe care Tarzan le cunoaște, el este poliglot, stăpânind mai multe limbi, după cum îi explică francezului D'Arnot – în scris:

„I speak only the language of my tribe – the great apes who were Kerchak's; and a little of the languages of Tantor, the elephant, and Numa, the lion, and of the other folks of the jungle I understand”¹³.

Nu vom zăbovi asupra poveștii – extrem de cunoscută – și nici a aventurilor eroului. Ne interesează doar aspectele lingvistice ce derivă din ea.

În seria *Tarzan of the Apes*, ce cuprinde peste

20 de volume, autorul dezvoltă – tot la nivelul

vocabularului – limba *Mangani*, alcătuită din substantive și verbe și foarte multe mormăieli și mârâituri. David A. Ullery, autorul unui ghid¹⁴ prin jungla scrierilor lui Burroughs, observă această particularitate („Their language consists mostly of nouns and verbs, having almost no auxiliary parts of speech”¹⁵), ca și aceea a lipsei unor cuvinte uzuale ale realității europene: ca de

exemplu, nu există corespondențe pentru „casă” sau „sat”. Ca urmare, cuvântul lor pentru „cuib” (nest) va fi folosit cu înțelesul „casă”, iar pentru sat un cuvânt compus din „multe” și „cuib”.

Există foarte multe dicționare, cele mai multe online, ale limbii *mangani*: *Burroughs' Ape Language Compilations*, David Bruce Bozarth, *Ape-English Dictionary*, Ed Stephan, *Ape-English Dictionary*, Whatsits Galore. *Mangani: A Beginner's Dictionary* dar lucrarea lui Peter Coogan, *English-Mangani/Mangani-English Dictionary*, cuprinde nu numai nomenclatorul – cu traducerea în și din engleză – a cuvintelor din *Mangani*, ci și o descriere a felului în care funcționează ea. Ne permitem să extragem câteva caracteristici din lucrarea autorului:

- Articolul: *Mangani* (folosit în text ca nume al marilor maimuțe – the Great Apes – nu are articole, folosind doar substantive;

- Conjunții: *Mangani* nu are conjunții. În locul lui „și” se repetă fraza;

- Numerale: *Mangani* nu utilizează numere. Ei nu au nevoie să numere nimic cu precizie, folosind aproximația: **tand-ho** pentru „puțin”, „nu prea mult”, **ho** „mult”, **ho-ho**

„mult-mult”;

- Părți de vorbire: Părțile de vorbire sunt intersanjabile. Substantive, verbe, adjective și adverbe își pot schimba categoria gramaticală;

- Pronume: Mangani nu folosește pronume ci substantive – nume de persoană – sau arată cu mâna persoana (pentru „eu”, de exemplu, se rostește propriul nume sau se indică propria persoană¹⁶).

La sfârșitul călătoriei. Deși probabil fanii lui Tolkien, ai serialului *Star Trek* sau mai recentului *Game of Thrones*, împătimitii *conlangeri* ar putea privi cu condescendență încercările lingvistice ale lui Edgar Rice Burroughs, totuși celebritatea lui Tarzan este de neegalat. Prin numeroase reeditări, tipărite dar și electronice – online găsim cele mai multe dintre romanele sale pentru că a expirat copyright-ul și astfel ele pot fi descărcate de pe site-ul The Project Gutenberg – mitul încă trăiește. Într-un interviu, Ray Bradbury, autorul, printre altele, a romanului distopic *451° Fahrenheit* și a SF-ului *Cronicilor marțiene*, spunea că deși nu s-a considerat niciodată un leader de opinie cu obligații sociale, Burroughs este probabil – și, accentuează cu maliție Bradbury, că acest fapt

enervează pe toată lumea atunci când este rostit – cel mai influent scriitor din întreaga istorie a lumii:

„Edgar Rice Burroughs never would have looked upon himself as a social mover and shaker with social obligations. But as it turns out – and I love to say it because it upsets

everyone terribly – Burroughs is probably the most influential writer in the entire history of the world”¹⁷.

Și ceva adevăr există în aceste cuvinte. Căci și celebra Jane Goodall, antropolog, primatolog de renume, care și-a dedicat viața studierii maimuțelor primate în habitatul lor natural, mărturisește fascinația cu care a citit aventurile lui Tarzan Omul-Maimuță, visând la o viață asemenea acestuia în Africa printre animale sălbatice¹⁸.

NOTE

¹ Edgar Rice Burroughs, *A Princess of Mars* (Kindle Locations 573-576).

² *Ibidem*, (Kindle Locations 641-642).

³ *Idem*, Edgar Rice Burroughs. *Thuvia, Maid of Mars* (Kindle Location 1898).

⁴<https://www.datapacrat.com/True/LANG/JAHENN~1/BARSOOM.HTM>

⁵ John Flint Roy, *A Guide To Barsoom*,. New York: Del Rey, 1976, pp. 122-124.

⁶<http://www.boxofficemojo.com/movies/?page=intl&id=johncarterofmars.htm>

⁷ Edgar Rice Burroughs, *Thuvia, Maid of Mars* (Kindle Location 2025).

⁸ Stephen D. Rogers, *The Dictionary of Made-Up Languages: From Elvish to Klingon, The Anwa, Reella, Ealray, Yeht (Real) Origins of Invented Lexicons*, October 15, 2011, Adams Media, p. 21.

⁹ *Pirates of Venus*, capitolul IV (*To the House of the King*), Guttenberg Australia
<http://gutenberg.net.au/ebooks03/0300211h.html>.

¹⁰ Stephen D. Rogers, *lucr.cit.*, p. 21.

¹¹ cf.www.whatsitsgalore.com/etc/tarmangani.html
care publică un dicționar *mangani*-englez și unde *Mangani* = „the Great Apes”.

¹² Edgar Rice Burroughs, *Tarzan of the Apes*, 2008, The Project Gutenberg ebook, p. 51.

¹³ *Ibidem*, p. 149.

¹⁴ David A. Ullery, *The Tarzan Novels of Edgar Rice Burroughs: An Illustrated Reader's Guide*, McFarland, 1964.

¹⁵ *Ibidem*, p. 39.

¹⁶ Peter Coogan, *English-Mangani / Mangani-English Dictionary* (pdf)
<http://www.pjfarmer.com/woldnewton/Mangani.pdf>

¹⁷ apud Erling B. Holtsmark, *Edgar Rice Burroughs*, Boston: Twain, 1986, pp. 12-13.

¹⁸ Din biografia lui Jane Goodall postată pe site-ul oficial al Institutului Jane Goodall.

Dicționar Mangani-Român

(sursa <http://www.whatsitsgalore.com/etc/tarmangani.html>)
Am adaptat dicționarul realizat din cuvintele răspândite în romanele ce îl au ca protagonist pe Tarzan și clanul său, utilizând site-ul citat, pentru a observa mai bine elementele cu ajutorul cărora Burroughs formează

cuvintele în limba Mangani.

A

abalu – „frate”

abu – „genunchi”

adu – „a pierde”

ala – „a ridica”

amba – „a cădea”

ara – „fulger”

arad - „suliță”

argo - „foc”

atan - „mascul”

B

balu – „bebe”

balu-den - „băț” band

– „cot”

Bara – „căprioară”

blat – „nas”

Bolgani – „gorilă”

bu – „el” sau „mascul”

bund – „mort”

bundolo – „a ucide” bur –

„rece”

busso – „muscă”

Buto – „rinocer”

b'wang – „mână”

b'yat – „cap”

b'zan – „păr”

b'zee – „picior”

D

Dako – „gros”

dan-do – „stop”

Dango – „hienă”

Dano – „os”

Duro – „hipopotam”

E

eho – „mult” eho-

dan – „mână” eho-lul –

„ud” eho-nala – „vârf”

eta – „puțin” eta-gogo –

„șoaptă” eta-koho –

„cald” eta-nala – „jos”

etarad – „săgeată”

G

ga – „roșu”

galul – „sânge”

gando – „a câștiga”

gash – „dinte”

Gimla – „crocodil”

go – „negru”

gogo – „a vorbi”

gom – „a alerga”

Gomangani – „bărbat negru”

gor – „a mânâi”

Gorgo – „bizon”

Goro – „lună”

gu – „stomac”

gugu – „în față”

gumado – „bolnav” gun-

ju-le – „a fi bun”

H

Histah – „șarpe”

Ho – „multe (mulți) ”

hohotan – „trib”

Hondo – „viespe”

Hotan – „clan”

ho-wala – „sat”

huh – „da”

hul – „stea”

I

ink-tah – „a sta jos”

J

jabo – „scut”

K

ka-goda – „a se preda”

kal – „lapte”

kalan – „femelă”

Kalo – „vacă”

kalu – „mamă”

kambo – „junglă”

Kando – „furnică”

Karpo – „mijloc”

kas – „a sări”

Klu – „găină”

klu-kal – „ou”

kob – „a lovi”

koho – „fierbinte”

kor – „a merge”

korak – „ucigaș”

kordo – „a dansa”
Kota – „testoasă”
kreeg-ah – „pericol” kree-
gor – „a striga” kudu –
„soare”
kut – „gaură”

L

lan – „drept, dreapta”
lana – „a înțepa”
Lano – „țânțar”
litu – „ascuțit”
lob – „lovitură”
lufo – „parte”
lus – „limbă”

M

mado – „șchioapă”
mal – „galben ”
Mangani – Marile Maimuțe (The great apes)
Manu – „maimuță” (monkey)
meeta – „ploaie”
mu – „femelă”
m'wa – „albastru”

N

nala – „sus”
Neeta – „pasăre”
Nene – „cărăbuș”
Nesen – „lăcustă”
Numa – „leu”

O

olo – „a lupta”

Omtag – „girafă”

P

Pacco – „zebră”

Pamba – „șobolan”

pand – „tunet”

panda – „zgomot”

Pisah – „pește”

po – „înfometat”

popo – „a mânca”

por – „companion”

por-atan – „soț”

por-kalan – „soție

R

rak – „da”

rala – „capcană”

ramba – „a se întinde (culca)”

rand – „înapoi”

rea – „cuvânt”

rem – „a prinde”

rep – „adevăr”

ry – „strâmb”

S

Sabor – „leoaică”

sato – „bun”
shee-dah – „eu însumi
(însămi)” Sheeta – „leopard”
Ska – „șoim”
Skree – „pisică sălbatică africană” so –
„a mânca”
sopu – „fruct”
sord – „rău”

T
tag – „gât”
tand – „nu”
tanda – „întuneric”
tandak – „subțire”
tand-ho – „puțini”
tandlan – „stânga”
tand-litu – „plicticos, monoton”

tand-lul – „uscat”
tand-nala – „(în) jos”
tand-panda – „liniște”
tand-popo – „a muri de foame”
tand-ramba – „a se scula, ridica”
tand-unk – „a sta”
tand-vulp – „gol”
Tan-klu – „cocoș”
Tantor – „elefant”
tar – „alb”
tar-bur – „zăpadă”
Tarmangani – „om alb”

tho – „gură”

thub – „inimă”

Tongani – „babuin” tro –
„drept”

tu – „rupt, defect”

U

ubor – „însetat”

ud – „băutură”

ug – „fund”

ugla – „ură”

Ungo – „șacal”

unk – „a merge” unk-

nala – „a merge sus” Usen –
Dumnezeu

usha – „vânt”

utor – „teamă”

V

van – „bine”

vando – „bun”

ved – „munți”

vo – „mușchi” voo-

dun – „dans” voo-voo –
„a cânta” vulp – „plin”

W

Wa – „verde”

wala – „cuib”

wang – „braț”

Wappi – „antilopă”
whuff – „fum”
wo – „acesta”
wob – „acela”

Y

yad – „ureche”
yah – „el”
yang – „a se legăna, leagăn”
yat – „ochi”
yato – „a privi”
yel – „aici”
yeland – „acolo”
yo – „prieten”
yud – „a veni”
yuto – „a tăia”

Z

zan – „piele”
Zanzi – „păianjen”
zee – „picior”
zor – „în”
zu – „mare”
zu-gor – „răget”
zu-kut – „peșteră”
zu-ro – „puternic”
zut – „(în) afară”

Planeta Marte este fără îndoială locul favorit al science-fiction-ului de început, deci să ne întoarcem acolo pentru o nouă, și mai puțin cunoscută, aventură aflată într-o oarecare măsură sub influența lui Tolkien, căruia, de altfel, C.S. Lewis (1898-1963) i-a și trimis romanul pentru eventuale observații și corecturi.

Cu limba *Old Solar*, limba originală a Sistemului Solar, C.S. Lewis a câștigat un pariu cu J.R.R. Tolkien. Profesor la Oxford și bun prieten cu J.R.R. Tolkien, Lewis s-a angajat să scrie o odisee spațială, lui Tolkien revenindu-i misiunea de a scrie o nuvelă despre călătoria în timp¹. Deși Tolkien intenționa să respecte partea sa din pariu cu o revenire a elfilor în zilele noastre, *The Lost Road*, nu a mai terminat-o. Lewis însă a câștigat pariul cu primul roman din *Space trilogy*, *Out of the Silent Planet* (titlul românesc *Departa de planeta tăcută*, traducere Mirela Rădoi, Logos, Cluj, 1995) publicat în 1938, urmat de *Perelandra* (1943) și *That Hideous Strength* (1945).

Povestea primului roman, pe scurt, este cea a profesorului Dr. Ransom, specialist în lingvistică, răpit și dus pe planeta Marte – *Malacandra* – pentru a fi

oferit ca sacrificiu locuitorilor planetei (*sorns* sau *séroni*). Asistăm apoi la evadarea lui și călătoria pe planetă, prilej cu care întâlnește diferite populații și culturi: *hrossa*, *séroni*, și *pfifltriggi*. Aventurile vor continua pe planeta Venus în cel de-al doilea roman, pentru a se încheia pe Terra în ultimul volum. Dar pentru că limba *Old Solar* este vorbită în tot sistemul solar, cu excepția Terrei, vom inspecta fanteziile lingvistice din primul episod.

Romanul, trimis spre publicare editurii Allen&Unwin,

editura unde publicase și Tolkien, nu este bine primit și după o primă lectură ce lasă impresii negative, Stanley Unwin îi cere părerea lui J.R.R. Tolkien. Într-o scrisoare de răspuns, Tolkien laudă creația prietenului său, mărturisind că a citit manuscrisul original și că Lewis a corectat toate neajunsurile sesizate de el². Critica lui Tolkien se referă însă la componenta lingvistică a romanului, la numele pe care nu le găsește suficient de interesante, dar asta e o chestiune de gust, spune conciliant autorul *Stăpânului Inelelor*, dar laudă limba și poezia ale căror formă și natură malacandriană se întrezărește în paginile romanului, fiind foarte bine realizată, cu mult superioară altor scrieri de același gen³.

Lewis prezintă primul contact lingvistic cu locuitorii planetei și descoperirea unei limbi extraterestre printr-o definiție a limbii, dată din perspectiva „specialistului” cuprins de emoția unei uriașe descoperiri ce putea să se materializeze în scrierea unei gramatici a noii limbi:

„Creatura (...) deschise gura și începu să facă zgomote. Acest fapt în sine nu era remarcabil; dar o viață de studiu al lingvisticii îl încredință pe Ransom aproape imediat că acestea erau **sunete articulate** (subl.n.). Creatura vorbea. Avea un limbaj” (trad.n.)⁴.

Ceea ce face ca romanul *Out of the Silent Planet* să difere de alte aventurile marțiene ale lui Percy Greg sau Edgar Rice Burroughs, și nu numai, este procesul prin care eroul începe să înțeleagă nu numai cuvintele noii limbi, dar și să noteze mental elemente de fonologie, de lexicologie etc.

Primul contact cu un *hross* (pl.*hrossa*) se face pe modelul „Me Tarzan, You Jane”, dar din discuție Dr. Ransom

reuşeşte remarcabil de repede să deprindă şi prima caracteristică fonetică a limbii:

„Ransom făcea progrese. **Handra** înseamnă

„pământ” ca element; **Mallac-andra** „Pământul” sau planeta ca întreg. O să afle în curând şi ce înseamnă

Malac. Între timp, notă el, „**H dispăre înaintea de C**” (subl.n.), şi făcu primul pas în fonetica malacandriană” (trad.n.)⁵.

Iată, extrase din roman, câteva caracteristici ale acestei limbi: unele consoane sunt greu, dacă nu imposibil, de pronunţat de om, are sufixe şi prefixe, limba se bazează pe rădăcini consonantice (de ex.: **handra** – „pământ”; **harandra** – „(pământ înalt), munte”; **handramit** – „(pământ jos) vale”⁶), pluralul se formează cu **-a** sau **-i**.

Deşi Lewis nu oferă exemple în fraze, ci doar câteva cuvinte, el apelează la un truc interesant: pentru a evidenţia diferenţele de structură dintre limba engleză şi limba malacandriană (sau **hressa-hlab** „limba populaţiei **hressa**”), în capitolul XX el „traduce” într-o engleză uşor nenaturală discursul îngerului suprem Oyarsa, discurs ținut în limba nativă, pentru a sublinia aspectele culturale şi psihologice reliefate în cele două limbi.

Iată textul în engleză:

„To you I may seem a vulgar robber, but I bear on my shoulders the destiny of the human race. Your tribal life with its stone-age weapons and beehive huts, its primitive coracles and elementary social structure, has nothing to compare with our civilization — with our

science, medicine and law, our armies, our architecture, our commerce, and our transport system which is rapidly annihilating space and time. Our right to supersede you is the right of the higher over the lower". Și „traducerea” lui:

„Among us, Oyarsa, there is a kind of *hnau* who will take other *hnaus'* food and — and things, when they are not looking. He says he is not an ordinary one of that kind. He says what he does now will make very different things happen to those of our people who are not yet born. He says that, among you, *hnau* of one kindred all live together and the *hrossa* have spears like those we used a very long time ago and your huts are small and round and your boats small and light and like our old ones, and you have one ruler. He says it is different with us. He says we know much. There is a thing happens in our world when the body of a living creature feels pains and becomes weak, and he says we sometimes know how to stop it”⁷.

Iată mai jos câteva cuvinte (din cele numărate de noi, 23) din limba Old Sol, ale cărei fonetisme nu au fost pe placul lui J.R.R. Tolkien, fiind lipsite de dificultate:

Arbol – „soare”

Eldil – „spirit sau înger”

Glund – Jupiter

hlab – „limbă”

hnau – „ființă rațională cu suflet”

hrossa – una dintre cele 3 specii de pe Malacandra

Lurga – Saturn

Malacandra – Marte Neruval –

Uranus Perelandra – Venus

Sulva – Luna

Thulcandra – Pământ „Planeta tăcută”

Viritrilbia – Mercur

NOTE

¹ cf. A.N. Wilson, *C.S. Lewis: A Biography*, W.W. Norton&Company, Londra, 2002.

² *The Letters of J.R.R. Tolkien*, A selected edited by Humphrey Carpenter with the assistance of Christopher Tolkien, Editura George Allen & Unwin, Londra (scrisoarea nr. 26 către Stanley Unwin), p. 41.

³ *Ibidem*: „The author holds to items of linguistic invention that do not appeal to me (Malacandra, Maleldil

— eldila, in any case, I suspect to be due to the influence of the Eldar in the *Silmarillion* – and Pfifltriggi)” (...)

„All the pan about language and poetry – the glimpses of its Malacandrian nature and form – is very well done, and extremely interesting, far superior to what one usually gets from travellers in untravelled regions”.

⁴ C.S. Lewis, *Out of the Silent Planet*, Samizdat, Quebec, 2015, ePUB, p. 45: „The creature, which was still steaming and shaking itself on the bank and had obviously not seen him, opened its mouth and began to make noises. This in itself was not remarkable; but a lifetime of linguistic study assured Ransom almost at once that these were articulate noises. The creature was talking. It had language”.

⁵ *Ibidem*, p. 46: „Ransom was getting on well. **Handra**

was earth the element; **Malac-andra** the 'earth' or planet as a whole. Soon he would find out what **Malac** meant. **In the meantime 'H disappears after C' (subl.n)** he noted, and made his first step in Malacandrian phonetics".

⁶ *Idem*, p. 50.

⁷ *Idem*, pp. 115-116.

2. FANTEZII LINGVISTICE ȘI LITERARE LA J.R.R. TOLKIEN

O estetică lingvistică: limbile inventate – fundația narațiunii

Impulsul de a crea o limbă credibilă pentru o cultură ficțională, poate să devină mai important decât însăși creația literară. Viziunea artistică este inclusă în creația lingvistică până la identificare, captând nu numai cititorul ci și autorul.

Este o nouă generație de creatori de limbaje. Nu mai există iluzia că într-o zi planeta va folosi una dintre sutele de creații lingvistice în locul englezei, să zicem. Dar există ambiția de a crea limbi care să câștige tot mai mulți adepți pe internet. Și această manie își are, cred, sursa de inspirație în J.R.R. Tolkien. Poate nu direct, ci prin producțiile cinematografice ce recâștigă cititori pentru opera originală.

Cu *The Hobbit* (1937), preludiu la *The Lord of the Rings*, Tolkien, profesor de literatură engleză la Oxford, își câștigă celebritatea în rândul unui public

restrâns dacă este să îl raportăm la cifrele amețitoare

de vânzare ale lui *Harry Potter* sau la numărul de telespectatori ai *Star Trek*, dar un public constant și care a devenit fidel unui gen literar ce va cunoaște un boom cinematografic și literar începând cu secolul 20.

Pentru a putea înțelege aventurile scriitorului și filologului Tolkien, este necesar să parcurgem nu doar opera literară, așa cum am procedat până acum, ci trebuie să apelăm la scrierile cu mult anterioare romanelor, cele care vorbesc despre limbile diferitelor populații produse de imaginația romanescă.

Romanele s-au construit pornind de la invențiile lingvistice, mărturisește scriitorul: inventarea limbilor este fundația. „Poveștile” au fost făcute pentru a produce o lume pentru acele limbi, și nu invers. Pentru Tolkien, cuvântul este primordial, iar povestea îi urmează. În *Stăpânul inelelor*, deși nu este scris în *elvish*, continuă Tolkien, există exact atât material lingvistic, în afara numelor în *elvish* incluse sau mitologic exprimate în această carte, cât să poată fi acceptat de către cititor. Pentru Tolkien, romanul este mai ales un eseu de „estetică lingvistică” – este răspunsul pe care îl dă atunci când este întrebat despre ce este vorba în

roman¹. Iar într-o scrisoare către fiul său subliniază că veridicitatea romanului este dată de fantezia lingvistică: romanul este o încercare de a crea o lume în care o formă de limbaj în acord cu estetica mea să poată părea reală”².

Noi vom proceda într-o ordine inversă procesului de creație și vom „citi” romanul *Stăpânul inelelor* (nu este o trilogie, după cum sublinia Tolkien în scrisoarea adresată

editurii Houghton Mifflin Company ci un roman publicat în trei părți) în căutarea elementelor lingvistice revelate cititorului.

Primul indiciu (căci uneori depistarea elementelor lingvistice create de Tolkien necesită abilități de detectiv) al pasiunii scriitorului pentru mitologie, literară sau lingvistică, este menționarea *limbii comune*, numită *westron* și care ne trimite la termenul *koiné*, inițial denumind limba comună greacă ce se baza pe dialectul attic și care a înlocuit treptat dialectele, efect al unificării din timpul lui Alexandru Macedon. Termenul a fost preluat de lingvistică, referindu-se la orice limbă modificată prin contactul dintre dialectele aceleiași limbi sau, în unele cazuri, între limbi înrudite tipologic sau genealogic.

Westron, după cum ne spune autorul în Appendix F din anexele publicate la sfârșitul părții a treia a romanului, era limba comună tuturor semințiilor în Evul III, cu excepția elfilor.

Hobiții au împrumutat alfabetul de la Dúnedain-i, (o populație a cărei istorie o găsim în *The Tale of Years of the Second Age* în *The History of Middle-earth*) și

„uitând” toate limbile pe care le vorbiseră înainte au adoptat *westron* care era răspândită „în toate țările regilor din Arnor până Gondor”³. Casele lor sunt imitații ale *smial*-elor, „tunele mari și ramificate”⁴.

Elen síla lumenn' omentielvo, salutul despre care vorbea Tolkien (veyzi nota 2), are semnificația „o stea strălucește la ceasul întâlnirii noastre”⁵ și este în limba elfilor nobili (High-

elven). Tot în prima parte întâlnim și un cântec elf în limba *sandarin*, prima „atestare” a acesteia în roman și cea mai lungă.

A Elbereth Gilthoniel,
silivren penna míriel
o menel aglar elenath!
Na-chaered palan-díriel
o galadhremmin ennorath,
Fanuilos, le linnathon nef
aear, sí nef aearon!⁶

Acest imn va apărea, cu mici variante, și în partea a doua. Nu există în *Stăpânul inelelor* nicio traducere completă a cântecului (cu excepția *galadhremmin Ennorath* cu sensul „tree-woven lands of Middle-earth”⁷). Traducerea integrală apare în volumul *The Road Goes Ever On: A Song Cycle* în 1967 scrisă de J.

R. R. Tolkien, compozitor Donald Swann.

Traducerea dată de J.R.R. Tolkien este următoarea:

O Elbereth Star-kindler
(white) glittering slants down sparkling like jewels from
[the] firmament [the] glory [of] the star-
host!
To-remote distance far-having gazed from
[the] tree-tangled middle-lands,
Fanuilos, to thee I will chant
on this side of ocean, here on this side of the
Great Ocean!⁸

The Black Speech, limba din Mordor, apare doar în

înscripția de pe Inel:

Ash nazg durbatulûk, ash nazg gimbatul,

*ash nazg thrakatulûk agh burzum-ishi krimpatul*⁹. Acest text a fost tradus de J.R.R. Tolkien în *Words, Phrases and Passages in Various Tongues in **The Lord of the Rings**, Parma Eldalembéron 17)* (trad.n):¹⁰

ash – „unu”, *nazg* – „inel”, *durb-* – „a domina, a forța”, – *at* terminație de participiu, *-ul-ûk* – terminație verbală pentru pers. a III-a plural pl. „ei toți”, *gimb-* – „a descoperi”, *-ul* – „ei”, *thrak-* – „a aduce cu forța”, *ghâsh-* „foc”, *agh* – „și”, *burzum* „întuneric”, *ishi* – „înăuntru”, *krimp-* – „a lega”.

În *Sindarin*, alături de *Quenya*, cea mai dezvoltată limbă elfică, găsim *miruvor*¹¹, o băutură revigorantă („cordial of Imladris”) și *naur an edraith ammen*, cuvinte spuse de Gandalf¹².

Carl F. Hostetter¹³ remarcă puținătatea elementelor din limbile elfice în roman. Motivația este una care ține de politica editorială. Chiar dacă Tolkien spune că ar fi dorit să scrie întregul roman în Elvish, tot el recunoaște că publicul nu ar fi fost dispus să citească o astfel de operă și de aceea a fost nevoit să limiteze numărul de exemple prezente în carte: imnuri, jurăminte, poezie, cuvinte magice etc. Nu există în tot romanul un inventar suficient pentru a putea conversa în limbile elfice ci doar mostre care să exemplifice ceea ce este în spatele acestor creații literare: alte creații, mitologii lingvistice ce concurează evoluția limbilor naturale în continuă transformare istorică.

Mitologii lingvistice

În fapt, J.R.R. Tolkien nu a creat o limbă Elvish ci o familie de limbi, din care, succesiv, se vor desprinde alte dialecte ce vor deveni limbi de sine stătătoare (modelul pentru unele din ele pare a fi indoeuropeana, pentru altele grupul scandinav al limbilor germanice).

Două dintre limbile sale, Quenya și Sindarin, sunt cele mai dezvoltate, cu un vocabular de mii de cuvinte, o gramatică extinsă, deși nu tot materialul a fost publicat. Există azi manuale pentru învățarea limbii Quenya, versuri scrise de Tolkien însuși și inevitabilii epigoni ce duc mai departe „evoluția” acestor limbi.

O astfel de lucrare este cea a lui David Salo, *A Gateway to Sindarin: a Grammar of an Elvish Language from J.R.R. Tolkien's Lord of the Rings*¹⁴ în care este greu să distingi ce aparține lui Tolkien și care sunt contribuțiile autorului, pentru că este vorba despre o

„reconstrucție” istorică a evoluției acestei limbi.

Pentru a înțelege dificultatea de a reconstitui toate creațiile lingvistice ale lui Tolkien – sau de a răspunde la întrebarea: „câte limbi a inventat autorul *Stăpânului inelelor*”, trebuie să ne întoarcem în timp.

Scriitorul și filologul englez a început elaborarea limbilor Elvish cu mult înainte de publicarea romanului. El a creat o lume lingvistică în devenire, în transformare continuă, după modelul limbilor naturale, de-a lungul Primului Ev până la cel de-al Treilea în care se desfășoară romanul. Primii elfi, numiți

quendi, vorbeau o limbă comună. Mai târziu ei aveau să se împartă în două grupuri ce se vor distanța geografic și în consecință vor apărea diferențe, inițial dialectale, între ei. Dintr-un astfel de grup, după o nouă diviziune, va apărea *Sindarin*.

Quenya, limba comună elfilor în antichitate, nu mai este o limbă folosită în comunicare în timpul celui de-al treilea Ev, când are loc acțiunea din roman. Ea este (observăm similitudini cu limba latină clasică) utilizată doar de către erudiți în scris.

Această istorie mitologică a limbilor elfice este prezentată în al 11-lea volum, *The War of the Jewels* (1994), al lucrării *The History of Middle-Age* publicată de fiul lui Tolkien, Christopher Tolkien în 12 volume între 1983 și 1996, iar volumul J.R.R. Tolkien, *Words, Phrases and Passages in Various Tongues in The Lord of the Rings*, Parma Eldalemboron 17 cuprinde descrieri ale unor limbi elfice.

Pentru a înțelege ce a stimulat acest efort colosal, întins pe câteva decenii (din 1910), un efort ce abia se întrevade în romanele sale, ne vom întoarce la concepțiile lingvistice ale lui Tolkien, în special cele legate de construcția limbilor artificiale.

Într-o conferință ținută în cadrul societății

„Samuel Johnson” la Oxford în 1931 și publicată de Christopher Tolkien în 1982 în volumul *The Monsters and The Critics and Other Essays*¹⁵ sub titlul foarte sugestiv *The Secret Vice*, Tolkien vorbește despre mitologia și lumea creată pentru a o acomoda. „Viciul secret” este construcția

limbilor artificiale și, nu întâmplător, autorul amintește în deschidere despre Congresul Esperanto, ținut la Londra cu un an în urmă¹⁶, declarându-se un adept al adoptării unei limbi artificiale pentru o Europă unită. Exprimându-și simpatia pentru Esperanto, autorul consideră că avantajul unei astfel de construcții este coerența, pentru că, spune el, este creația unui singur om și este asemănătoare unei limbi naturale fără inconvenientele produse de prea mulți „bucătari” succesivi¹⁷.

Universul creatorilor de limbi artificiale este un univers al pasionaților de simbolisme fonetice, de reguli de gramatică ce transcend limbile naturale, iar Tolkien duce și mai departe această pasiune. El crează o mitologie în care încadrează limbile construite, într-o dinamică istorică, sincronă și diacronică, cu plăcerea creării simbolismelor fonetice asemănătoare poeziei și muzicii. Pentru Tolkien construcția unei limbi și mitologia sunt înrudite.

J.R.R. Tolkien nu este doar un creator de limbi artistice în scopul de a oferi veridicitate mitologiei narative. El crează o gramatică istorică, de-a lungul anilor modificând de multe ori elementele gramaticale, mai ales desinențele, în funcție de „evoluția” din „culise” a limbilor respective, căci pentru Tolkien, limbile elfice sunt vii, ele acționează paralel și dincolo de roman. Un exemplu în acest sens este revizuirea salutului în Quenya (vezi mai sus) *Elen sila lumenn' omentielmo* „o stea strălucește la ora întâlnirii noastre”. În ediția din 1965 acest salut va apărea cu modificarea *omentielvo*. Într-o notă la scrisoarea 205¹⁸ și în care Tolkien

folosește forma *omientielmo*, Christopher Tolkien spune că de fapt forma mai veche este *omientielvo* pentru că sistemul pronominal al limbii Quenya fiind în continuă

schimbare și între timp (!) sufixul *-elmo* a evoluat spre *-elvo*, dar că în manuscrisul original (pierdut) al lui Frodo forma era *omientielmo*.

În aceasta constă unicitatea lui Tolkien între creatorii de limbi artistice. Nu finalitatea sau posibilitatea utilizării în comunicare a creațiilor sale lingvistice îl interesează, ci veridictatea unui sistem lingvistic ce acționează întocmai ca cel al limbilor naturale, este supus efectelor trecerii timpului și influențelor limbilor cu care este în contact.

De altfel, scrisoarea citată adresată editorilor săi americani, Tolkien spune despre sine că este filolog și întreaga sa operă este filologică, fiind fundamental lingvistică în inspirație: „I think a primary 'fact' about my work, that it is all of a piece, and fundamentally linguistic in inspiration”¹⁹.

Modelul pentru limbile elfice ar fi, notează T.A. Shippey²⁰, galeza și finlandeza pe care Tolkien le considera foarte frumoase, iar Sindarin și Quenya au fost create pe baza structurilor gramaticale și fonetice ale acestora.

Vom exemplifica această filosofie a creării limbilor cu finalitate artistică cu Quenya, limba de bază a elfilor.

Fonetică

Quenya are cinci vocale, **a, e, i, o, u**, scurte și lungi; vocalele scurte sunt marcate cu accent: **á, é, í, ó, ú**. Diftongii sunt **ai, au, oi, ui, eu, iu**.

Consoanele sunt în cea mai mare parte cele din engleză.

Substantivul are 10 cazuri cu următoarele terminații:

Nominativ – Sg. Fără terminație, pl. -r sau -i,

Acuzativ – Sg. Lungirea vocalei finale: lengthening of the final vowel (if any), pl. -i,

Dativ – Sg. -n, pl. -in,

Genitiv – Sg. -o, pl. -on (adăugat la nominativ plural)

Posesiv – Sg. -va, pl. -iva

Locativ – Sg. -ssë, pl. -ssen.

Alativ – Sg. -nna, pl. -nnar. Ablativ –

Sg. -llo, pl. -llon or -llor Instrumental

– Sg. -nen, pl. -inen

Respectiv – Sg. -s, pl. -is, part.pl. -lis, dual -tes.

Următoarele exemple sunt listate de Tolkien în scrisoarea sa către Dick Plotz (Scrisoarea nr. 276): **Cirya** „vapor”

Singular – nominativ **cirya** „un vapor”, (acuzativ **ciryá** în Quenya arhaică)

- dativ **ciryan** „unui vapor”

- genitiv **ciryo** „al/ a unui vapor”

- posesiv **ciryava** „a vaporului”,

- locativ **ciryassë** „pe vapor”,

- alativ **ciryanna** „spre un vapor”,

- ablativ **ciryallo** „de la un vapor”,

- instrumental **ciryanen** „cu/de către un vapor”,

- respectiv **ciryas** (sens necunoscut).

Plural – nominativ **ciryar** „vapoare”, (acuzativ **ciryai** în Quenya arhaică, mai târziu **ciryar**)

- dativ **ciryain**,

- genitiv **ciryaron**,

- posesiv nu este dat
- locativ **ciryassen**,
- alativ **ciryannar**,
- ablativ **ciryallon**,
- instrumental **ciryainen**,
- respectiv **ciryais**.

Urmează formele pentru partitiv plural și dual.

Adjectivele se termină în vocala **a** -, verbul cunoaște cinci timpuri: aorist, prezent, trecut, perfect și viitor.

Iată și un exemplu de gramatică istorică în descrierea **Eldarinei comune** (Common Eldarin) vorbită de o ramură a elfilor:

Evoluția din Quendiana primitivă (PQ). Schimbările produse în limbile Eldarin sunt în direcția regularizării paradigmelor. De exemplu:

S-a pierdut h median: PQ – **-hō** > EC – **-ô**; grupuri de consoane dificil de pronunțat (ca **hm** și **dn**) s-au rearanjat: PQ – labmâ (rădăcina LAB) > EC – lambâ.

Vocalele -a, -e, -o scurte în poziție finală s-au pierdut: PQ – ndêro > CE – ndoer.

Ș.a.m.d. Pentru cei interesați de această evoluție mitologică, J.R.R. Tolkien, *Quenya Phonology*, in Parma Eldalamberon XIX (edited by Christopher Gilson), p.

103 și J.R.R. Tolkien, Christopher Tolkien (ed.), *The Lost Road and Other Writings*, The Etymologies root NDER oferă pe larg aceste modificări.

Declarat într-un sondaj personalitatea care a influențat cel mai mult secolul 20, J.R.R. Tolkien este creatorul mitologiei lingvistice, dar și autorul care a impulsionat creatorii de limbi artistice, scriitori sau lingviști, să-și

exerseze abilitățile pentru a „orna” lumea science-fiction sau fantasy cu exotismul unor sonorități ne-umane. Mirifica lumea elfilor este și astăzi extrem de populară prin ecranizările cinematografice și a creat o adevărată modă – dar niciun scriitor nu îl egalează în pasiunea cu care J.R.R. Tolkien a creat această fantezie lingvistică într-un univers mitologic.

NOTE

¹ *The Letters of J.R.R. Tolkien*, ed.cit.: „The invention of languages is the foundation. The „stories” were made rather to provide a world for the languages than the reverse. To me a name comes first and the story follows. I should have preferred to write in „Elvish”. But, of course, such a work as *The Lord of the Rings* has been edited and only as much „language” has been left in as I thought would be stomached by readers. (I now find that many would have liked more.) But there is a great deal of linguistic matter (other than actually

„elvish” names and words) included or mythologically expressed in the book. It is to me, anyway, largely an essay in „linguistic aesthetic”, as I sometimes say to people who ask me „what is it all about?””.

² *Idem*, scrisoarea nr.205 către Christopher Tolkien, 21 February 1958, p. 285: „Nobody believes me when I say that my long book is an attempt to create a world in which a form of language agreeable to my personal aesthetic might seem real. But it is true. An enquirer (among many) asked what the L.R. was all about, and whether it was an ‘allegory’. And I said it was an effort to create a situation in which a common greeting would be *elen síla lúmen*’ omentielmo, and that the ph[r]ase long antedated the book”.

³ J.R.R. Tolkien, *The fellowship of the Ring, The Lord of the Rings, part one*, Houghton Mifflin Harcourt, 2001,

p. 29: „It was in these early days, doubtless, that the Hobbits learned their letters and began to write after the manner of the Dúnedain, who had in their turn long before learned the art from the Elves. And in those days also they forgot whatever languages they had used before, and spoke ever after the Common Speech, the Westron as it was named, that was current through all the lands of the kings from Arnor to Gondor, and about all the coasts of the Sea from Belfalas to Lune. Yet they kept a few words of their own, as well as their own names of months and days, and a great store of personal names out of the past”.

⁴ *Ibidem*, p. 32: „Their houses were usually long, low, and comfortable. The oldest kind were, indeed, no more than built imitations of smials”.

⁵ *Ibidem*, p. 112: „‘Elen síla lúmenn’ omentielvo, a star shines on the hour of our meeting,’ he added in the High-elven speech”.

⁶ *Ibidem*, p. 273.

⁷ *Idem*, *The return of the King*, p. 493.

⁸ *The Road Goes Ever On: A Song Cycle*, Houghton Mifflin Co 1967 by J. R. R. Tolkien (Author), Donald Swann (Composer), p. 72.

⁹ *The Fellowship of the Ring*, ed.cit., p. 290.

¹⁰ J.R.R. Tolkien, *Words, Phrases and Passages in Various Tongues in The Lord of the Rings*, Parma

Eldalemberson 17, pp. 11-12.

¹¹ *Idem, The Fellowship of the Ring*, p. 326.

¹² *Ibidem*, p. 327.

¹³ Carl F. Hostetter, *Elvish as She Is Spoke*, 2006, PDF:

„A second and far smaller class of exemplar is found in the few instances – all too few, the Tolkienian linguist will lament! – of actual speech in Quenya and Sindarin, occurring almost entirely in the form of laments, hymns, poetry, spells, oath-taking, and cries made de profundis, and mostly therefore of a poetic or otherwise markedly formal nature”.

¹⁴ David Salo, *A Gateway to Sindarin: a Grammar of an Elvish Language from J.R.R. Tolkien's Lord of the Rings*, The University of Utah Press, Salt Lake City, 2004.

¹⁵ J.R.R. Tolkien, *The Monsters and The Critics and Other Essays*, HarperCollins, Londra, 1982, pp. 198-223.

¹⁶ *Ibidem*, p. 198: „Some of you may have heard that there was, a year or more ago, a Congress in Oxford, an Esperanto Congress; or you may not have heard. Personally I am a believer in an 'artificial' language, at any rate for Europe – a believer, that is, in its desirability, as the one thing antecedently necessary for uniting Europe (...)”.

¹⁷ *Ibidem*: „Also I particularly like Esperanto, not least because it is the creation ultimately of one man, not a philologist, and is therefore something like a 'human language bereft of the inconveniences due to too many successive cooks' – which is as good a description of the ideal artificial language (in a particular sense) as I can give”.

¹⁸ *The Letters of J.R.R. Tolkien*, ed.cit., p. 285.

¹⁹ *Idem*, scrisoarea nr. 165 către Houghton Mifflin Company, p. 234.

²⁰ T.A. Shippey, *J. R. R. Tolkien: Author of the Century*, Mariner Books, 2002, p. 117.

3. DISTOPII LINGVISTICE: NADSAT ȘI NEWSPEAK

În generosul univers al limbilor inventate (limbi construite sau *conlangs*), pentru a parafraza titlul unei cunoscute lucrări¹, limbile create în scopuri artistice – *artlangs* – au găsit un teren fertil în science-fiction. Aceste adevărate aventuri lingvistice ale scriitorilor de *science-fiction* și, mai târziu, de *fantasy* încep, probabil, cu Percy Gregg și își continuă expansiunea, trecând din literatură în cinematografie și de la scriitori-lingviști-amatori la lingviști profesioniști – cazul poate cel mai celebru este cel al lui Marc Okrand, creatorul limbii *klingsonienă* – ce își părăsesc carierele universitare în favoarea mult mai strălucitoarelor cariere în film și televiziune.

Planete îndepărtate, universuri paralele, lumi subterane sau subacvatice, (pre)viziuni ale Terrei în viitorul îndepărtat – sunt populate de ființe ciudate, uneori acestea stârnesc mai mult amuzament decât curiozitate (marțienii lui Percy Gregg sunt mamifere ce clocesc ouă), dar cărora li se ofera un complicat și interesant, pe alocuri, sofisticat background: limbaj,

istorie, cultură, tradiții sunt descrise cu pasiunea ce pleacă din imensul rezervor de imaginație creatoare.

La început, scriitorii acestor genuri deveneau lingviști ocazionali doar în măsura în care aveau nevoie, pentru a adăuga și o notă de veridicitate, de câteva principii de bază, uneori minimale, ale limbilor naturale. Se descriu structuri lingvistice, se ornează textul cu câteva cuvinte inventate sau, ca în cazul lui J.R.R.Tolkien – de departe cel mai de succes autor ale genului, profesor de limbă engleză și pasionat lingvist, se construiesc limbi *from scratch*. Televiziunea este cea căreia îi datorăm în primul rând menținerea și extinderea unui public avid de aventuri fanteziste dar și de invenții lingvistice.

Publicului modern i se oferă kituri de tipul *do-it-yourself* pentru construcția de limbi², sute de site-uri enunță principii simple, adeseori ilustrate cu fotografii ce amintesc de instrucțiunile de utilizare a aparatelor electronice – omul modern este apt să comunice mai mult vizual decât verbal -, pentru oricine își dorește să inventeze o limbă – pe care nu o va vorbi nimeni niciodată: de la alegerea tipului de scriere la ortoepie, lexic și gramatică la soluții de ieșire din criză, de tipul:

*„If you're stumped, remember you can borrow words from other languages. You can even alter the word. For example, the french word for man is homme. The Spanish word – hombre – is almost the same, with only a few letters / the pronunciation changed”*³ (Dacă te-ai blocat, ține minte că poți împrumuta cuvinte din alte limbi. Poți chiar modifica un

cuvânt. De exemplu, cuvântul francez pentru *om* este *homme*. Cuvântul spaniol – *hombre* – este aproape la fel, cu doar câteva litere/pronunție schimbate (tr.n.)”).

Și astfel, lingvistica este redusă la stadiul de unealtă de construcție. Neologisme, cuvinte împrumutate din latină, legi fonetice? Teoriile sunt eludate în favoarea reducerii la absurd.

Distopiile modifică această percepție a inovării/inventării de *artlang* pentru că uneori, limbajul devine figura centrală a demersului artistic, fiind purtătorul semnificațiilor ideologice ale universului distrofic descris. Nu ne vom întâlni în acest gen literar cu sisteme lingvistice, fie ele și parțiale, complet inventate. Limbajele create sunt mai degrabă variante sociale ale limbilor naturale, pe care P.Stockwell le numește extrapolări sau invenții dialectale: „(...)

dialectal invention is a common compromise in literary fiction”⁴. Mijloacele utilizate țin mai curând de lexicologie: alterări de sunete, modificarea ortografiei etimologice în favoarea celei fonologice, compunere, derivare, abrevieri, împrumuturi regionale etc. Aceste creații lingvistice sunt însă utilizate minimal pentru că rolul lor este de a fi vehiculul ce transportă cititorul în universul alternativ.

George Orwell, în *1984* (1949) și Anthony Burgess *A clockwork orange* (1962) exemplifică două modalități diferite de a integra stilistic variante ale limbii standard în universul alterat descris. Și deși *1984* este scris cu aproape 20 de ani înaintea romanului lui Burgess, vom prezenta mai întâi mijloacele lingvistice utilizate de Burgess pentru a evidenția

nu atât diferențele tehnice dintre cei doi, cât pentru a ilustra viziunea lingvistică diferită: destructurarea limbajului la Orwell se bazează pe principiile relativității lingvistice într-o viziune filosofică *versus* inovarea lingvistică la Burgess situată în tradiția genului science-fiction de inventare/inovare lingvistică.

***Nadsat* – argoul-camuflaj**

Anthony Burgess utilizează limba engleză ca bază a inovațiilor sale lingvistice în crearea unei variante dialectale argotice a limbii engleze, numită *Nadsat*, ce ilustrează violența „găștilor” de adolescenți redată prin vocea personajului principal, Alex. Termenul – care înseamnă adolescență, după cum este definit în Glossarul atașat romanului: „*nadsat – teenage*”⁵ – este ilustrativ pentru una dintre tehnicile de creare a acestui *slang*: *Nadsat* este format din sufixul rusesc – *надуать*, înlocuind prin calc lingvistic sufixul englezesc

— *teen* de compunere a numeralului de la treisprezece la nouăsprezece și regăsit în componența substantivului

/adjectivului *teenage*/r. Sistemul lingvistic dezvoltat de Burgess se bazează pe experiențele sale multilingvistice. Poliglot și lingvist eficient⁶, Burgess folosește elemente din limba rusă și engleză în principal, dar și franceză, cu influențe germane dar și cockney.

În mod paradoxal subiectul nuvelei pare a fi eclipsat de inovația lingvistică și nu întâmplător. Autorul își obligă cititorii să urmărească cele două planuri – cel

lingvistic și cel narativ – individualizat, dintre care cel lingvistic pare a fi „intriga” principală, cel literar urmându-i meandrele cu un adaos de filosofie, satiră și apocaliptic.

Societatea proiectată în *Portocala mecanică* într-un viitor apropiat este distopică. Găști de tineri teriorizează în timpul nopții, în timp ce ziua adulții trebuie să îndeplinească tot felul de slujbe absurde atribuite de stat. Statul intervine prin încercarea de a

„extirpa” răul prin „condiționare”. Nimic extraordinar, dar utilizarea unui limbaj inventat – un argou – dă dimensiunea creatoare a unei lumi apocaliptice și a unui erou ce alege răul voluntar, apoi îl respinge obligat, pentru ca în final să îl respingă prin propria-i alegere.

Sigur, ultraviolența și cruzimea adolescenților povestite prin vocea lui Alex ar fi fost greu de suportat dacă erau transpuse într-un limbaj obișnuit. Mai mult, eroul nu ar fi putut câștiga simpatia cititorului în acest caz și, oricât de noncoformistă este scrierea lui Burgess, eroul său avea nevoie să atragă participarea cititorului pentru a-și duce povestea până la capăt; dar această participare nu trebuia să fie încărcată emoțional, cum s-ar fi întâmplat dacă romanul ar fi fost scris într-o limbă engleză obișnuită. Impactul cuvintelor

din engleza comună ar fi fost devastator și ar fi ridicat gradul de violență la un nivel distructiv efectului artistic. Utilizând argoul (pe care unul dintre medicii care îl tratează pe Alex îl descrie ca fiind un argou în rime, cu influențe gypsy și cu multe rădăcini slave – mesaj subliminal, propagandă⁷), Burgess atenuează violența narațiunii, și pe Alex ca erou, prin cuvinte ce captează primul plan al interesului lecturii.

Memorabilă prin această funcție de disoluție a violenței în alchimia lingvistică este scena în care Alex droghează și violează două fete (de nici zece ani, notează Alex) pe fundalul Simfoniei Bucuriei:

„What was actually done that afternoon there is no need to describe, brothers, as you may easily guess all. Those two were unplattied and smecking fit to crack in no time at all, and they thought it the bolshiest fun to viddy old Uncle Alex standing there all nagoy and pan-handled, squirting the hypodermic like some bare doctor, then giving myself the old jab of growling jungle-cat secretion in the rooker. Then I pulled the lovely Ninth out of its sleeve, so that Ludwig van was now nagoy too, and I set the needle hissing on to the last movement, which was all bliss. There it was then, the bass strings like govoreeting away from under my

bed at the rest of the orchestra, and then the male human goloss coming in and telling them all to be joyful, and then the lovely blissful tune all about Joy being a glorious spark like of heaven, and then I felt the old tigers leap in me and then I leapt on these two young ptitsas. This time they thought nothing fun and stopped creeching with high mirth, and had to submit to the strange and weird desires of Alexander the Large which, what with the Ninth and the hypo jab, were choodessny and zammechat and very demanding, O my brothers. But they were both very very drunken and could hardly feel very much”⁸.

Argoul are rolul de a camufla cumva violența, fapte îngrozitoare sunt relatate pe un ton adeseori amuzant (!), cititorul privindu-le din spatele unei cortine verbale care diminuează efectul agresivității.

Că este vorba de o intervenție artistică alegorică, o dovedește și istoria ultimului capitol al romanului. În ediția americană (ca și în filmul regizat de Stanley Kubrick în 1971) capitolul 21 – cifră simbolică, a intrării în maturitate – , cel în care lui Alex i se atribuie dimensiunea morală a unei posibile mântuiri, nu este publicat pentru că nu ar părea credibil publicului american. Recuperarea lui Alex este justificată de

autor prin maturizare, violența în sine este proprie adolescenței, iar eroul nostru înțelege că energiile pot fi folosite într-un mod la fel de distractiv prin creativitate în loc de distrugere. Autorul explică, într-o introducere la ediția americană – completă cu capitolul 21 – din 1986, „A Clockwork orange resucked”, motivele care au stat la baza deciziei inițiale a editorilor americani: ultimul capitol ar fi dus la compromiterea succesului nuvelei, publicul american fiind mai „dur” decât cel britanic, acceptă ne-recuperarea morală – un final mai credibil (în opinia lor). Și astfel, spune Burgess, „cartea mea era Kennedy-ană și accepta ideea de progres moral”, dar editorii americani doreau o carte

„Nixon-iană”, fără niciun pic de speranță.

„But my New York publisher believed that my twenty-first chapter was a sellout. It was veddy veddy British, don't you know. It was bland and it showed a Pelagian unwillingness to accept that a human being could be a model for unregenerable evil. The Americans, he said in effect, were tougher than the British and could face up to reality. Soon they would be facing up to it in Vietnam. My book was Kennedyan and accepted the notion of moral progress. What was really wanted

was a Nixonian book with no shred of optimism in it. (...) But I do not think it is a fair picture of human life”⁹.

Nadsat are rolul de a distinge vorbitorii în funcție de generație: tineri versus adulți, primii utilizând *nadsat*, ceilalți engleza comună, dar și acela de a crea un univers închis în cuvinte ce denumesc moartea, ura, drogurile, tâlhăria, violul, multe cuvinte provin din limbajul infantil pentru a accentua imaturitatea vorbitorilor de nadsat, dar nu și bunătate, iubire, blândețe. Ne imaginăm că dacă ar fi trebui să vorbească despre aceste lucruri, Alex ar fi apelat la limbajul normal. Eroul nostru stăpânește însă și limba engleză comună, exprimându-se inteligent și inspirat. Și aici din nou o diferențiere evidentă: argoul găștilor de tineri nu este înțeles de adulți, ruptura este evidentă și dramatică.

Recuperarea morală a lui Alex se face tot prin limbaj. Nu prin *nadsat*, ci prin limbajul artei, al ficțiunii narative¹⁰.

***Newspeak* și disimularea gândirii**

George Orwell își bazează demersul însă nu pe inventivitate și inovație ci pe un principiu al relativității lingvistice (pentru termenul *linguistic relativity* vezi Lucy 1997) – numit și Ipoteza Sapir-Whorf, ce își are originea în ideea că limbajul este cel care modelează gândirea, susținută de E.Sapir (în *The Status of Linguistics as a Science*, și continuată de Benjamin Lee Whorf (*Science and Linguistics*, 1940).

Pentru Sapir, limba este un ghid al realității sociale, indivizii fiind la latitudinea acelei limbi care a devenit

mijlocul de exprimare a societății în care trăiesc:

„Language is a guide to 'social reality. Human beings do not live in the objective world alone, nor alone in the world of social activity as ordinarily understood, but are very much at the mercy of the particular language which has become the medium of expression for their society”⁶.

Deși E.Sapir a emis ipoteze referitor la relația dintre gândire și limbaj, Whorf este primul lingvist care a încercat să demonstreze corespundențele existente

între trăsăturile structurale ale unei limbi și tipul specific de gândire asociat cu acestea⁷.

Whorf duce mai departe această teorie, formularea teoriei relativității lingvistice este mai radicală decât cea a lui E.Sapir și se bazează în principal pe observațiile și analiza limbii Hopi (o limbă amerindiană). Analizând gramatica acestei limbi cu ajutorul conceptelor cunoscute din limbile indoeuropene, Whorf a realizat că acestea produceau rezultate inexplicabile. Structurile lingvistice erau total diferite de cele ale limbii engleze și l-au făcut pe Whorf să argumenteze că aceste diferențe reprezintă și un mod de gândire diferit. Gramatica nu reproduce doar idei într-un sistem lingvistic dat, ci este și modelatorul ideilor:

„It was found that the background linguistic system (in other words, the grammar) of each language is not merely a reproducing instrument for voicing ideas but rather is itself the shaper of ideas, the program and guide for the individual's mental activity, for his analysis of impressions, for his synthesis of his mental stock in trade”⁸.

Normele gramaticale ale unei limbi, în viziunea sa, nu sunt convenții pentru a asigura corectitudinea exprimării, utilizarea unei limbi este determinată în primul rând de o gândire corectă, rațională sau inteligentă și nu de aceste reguli: „*the use of language is supposed to be guided not so much by them as by correct, rational, or intelligent THINKING*”⁹. Gândirea, în opinia sa, nu este determinată de gramatică ci de procese ale logicii și rațiunii, modelate diferit în funcție de limba vorbită. Percepem realitatea în funcție de noțiunile existente în vocabular, astfel încât dacă într-o limbă nu există termen pentru un concept, gândirea va fi afectată de această absență, făcând mai dificilă comunicarea ideilor în acest domeniu față de vorbitorul în a cărui limbă conceptul este denumit. De exemplu, susține, Whorf o populație având caracteristica psihologică de a vedea doar culoarea albastră nu va putea formula o regulă prin care să stipuleze că văd *doar* albastru, iar limba lor nu va avea termeni pentru culori, aceștia fiind înlocuiți cu „deschis, închis, alb, negru”:

„For instance, if a race of people had the physiological defect of being able to see only the color blue, they would hardly be able to formulate the rule that they saw only blue. The term blue would convey no

meaning to them, their language would lack color terms, and their words denoting their various sensations of blue would answer to, and translate, our words „light, dark, white, black,” and so on, not our word „blue.””¹⁰.

J. Lucy observă însă că Whorf nu a analizat un al treilea termen ce intră în ecuație, pe lângă limbaj și gândire:

realitatea căreia lingvistul îi contrapune cele două modele:

„Notice finally that there is an additional element to Worf's formulation beyond language and thought: a reality against which the two linguistic patterns are tacitly compared but which was not itself seriously analyzed or explicated by him”¹¹.

Fără a intra în disputele lingvistice, să notăm că Ipoteza Sapir-Whorf apare într-o perioadă în care teama de manipulare prin limbaj în scopuri propagandistice determină o mișcare a scriitorilor de a preveni această mistificare și, în același timp, de a încerca să observe limbajul în interacțiunea sa cu sistemele politice. George Orwell se înscrie în această tendință și își exprimă opiniile în eseul *Politics and the English Language* (1945). În ciuda popularității sale, datorate mai ales distopiei *1984*, Orwell nu s-a bucurat de o atenție deosebită și nici de aprecieri în privința

ideilor sale lingvistice. Printre sutele de cărți dedicate scriitorului britanic, spune Andrei Reznikov¹², există foarte puține care analizează viziunea orwelliană asupra limbii, dar și cei care o fac sunt de obicei critici, considerând că Orwell este doar un amator care își exprimă părerile politice fără a apela, atunci când discută despre limbaj, la teorii științifice argumentate. Whitney French Bolton (*The Language of 1984: Orwell's English and Ours*) dă verdictul încă din primul capitol al cărții sale, *Theory of Language*: Orwell a fost un lingvist slab, el fiind doar un critic al societății și un

om de litere¹³.

John Wesley Young (*Totalitarian Language: Orwell's Newspeak and its Nazi and Communist Antecedents*) atinge,

credem noi, punctul esențial al viziunii orwelliene: prin compararea discursurilor epocilor totalitare cu Newspeak, cartea concentrându-se asupra influenței totalitarismului asupra uzului lingvistic, autorul își propune să răspundă la câteva întrebări esențiale: viziunea lui Orwell este exagerată? Sunt cuvintele un instrument atât de potent pe cât lasă el să se înțeleagă? (*„Is his characterizaion of totalitarian languages in Ninteen Eighty-Four a valid one?”*)¹⁴.

Roger Fowler, *The Language of George Orwell*, tranșează disputa în capitolul *Orwell's View on Language*: nu există o teorie orwelliană asupra limbajului. Abordarea limbii și claselor sociale este făcută amatorist, dar de un amator implicat, curios și speculativ inteligent, adesea furios (*„as an involved amateur, curious and intelligently speculative, yet moved, embarassed and often angry”*)¹⁵.

Să urmărim câteva din ideile lui Orwell despre politică și limbaj. Încă de la începutul eseului său, scriitorul își exprimă convingerea că starea „rea” în care se află limba engleză se datorează unor cauze politice și economice¹⁶.

Analiza pe care o face pe texte din engleza modernă, criticând „metaforele muribunde”, „cuvinte fără sens”, „dicții pretențioase” sunt doar exerciții de stilistică (uneori cu elemente de retorică) nu foarte convingătoare însoțite de recomandări pentru

„vindecarea” limbii engleze ce seamănă mai curând cu reguli de bază ale jurnalismului: în locul unui cuvânt lung folosește unul scurt, nu utiliza fraze, cuvinte din limbi străine dacă există echivalente în limba engleză etc¹⁷.

Fără să se oprească prea mult asupra conceptelor limbă, gândire, determinism, Orwell enunță în eseul său legea după

care se va ghida Syme, lingvistul din 1984 „if thought corrupts language, language also corrupts

thought”¹⁸. Și aceasta este ceea ce crearea *Newspeak* vrea să demonstreze. Și aceasta este intuiția și clarviziunea politică nu a lingvistului George Orwell, ci a jurnalistului și criticului social George Orwell.

Când a creat *Newspeak*, Orwell a avut intenția nu de a crea o nouă limbă, un nou *artlang* ci a dorit să ofere tabloul unei societăți destructurate prin distrofia limbajului, ca ultimă consecință a lipirii de libertate în regimurile totalitare. Este varianta distopică a englezei

„vechi”, o variantă manipulată și manipulatorie pentru a obliga gândirea să INvoluteze conform directivelor Partidului. Este o interpretare a determinsimului lingvistic¹⁹ dusă la extrem, limba fiind interpretată în primul rând ca instrument al gândirii și nu ca mijloc de comunicare, iar Syme pare discipolul înflăcărat al lui Whorf.

Procesul creării *Newspeak* este procesul destructurării limbajului în societățile totalitare.

Unul din membrii comitetului de redactare a dicționarului *Newspeak*, filologul Syme, vorbește cu (prea mult) entuziasm despre munca sa:

„*You think, I dare say, that our chief job is inventing new words. But not a bit of it! We’re destroying words—scores of them, hundreds of them, every day. We’re cutting the language down to the bone*”²⁰.

Cu mândrie profesională (și politică), Syme admite că *Newspeak* este singura limbă din lume al cărei vocabular scade în fiecare an, scopul fiind acela de a restrânge gândirea

și de a elimina complet crimele de gândire:

„Don't you see that the whole aim of Newspeak is to narrow the range of thought? In the end we shall make thoughtcrime literally impossible, because there will be no words in which to express it”²¹.

Deși Newspeak nu este descrisă în amănunt de-a lungul romanului, elemente ale procesului de „creație” lingvistică sunt aduse în discuție la întâlnirile dintre Winston și Syme. Prin intermediul lui Syme, cu a sa

„satisfacție mistică” (el are sarcina de a lucra la adjectiv), aflăm câteva principii ce stau la baza politicii lingvistice a Partidului și BB. Scriitorii (Chaucer, Shakespeare, Milton, Byron) vor fi adaptați în Newspeak, devenind exact opusul a ceea sunt azi. Eliminarea unui cuvânt din vocabular va duce cu sine la eliminarea conceptului din gândire și a gândirii înseși:

„Și lozincile or să fie altele. Cum crezi tu c-ai mai putea avea o lozincă ”Libertatea este sclavie”, când conceptul însuși de libertate va fi abolit? Întregul climat de gândire va fi altul, în realitate, nicin-o să mai

existe gândire, în sensul în care o înțelegem noi acum”²². Diminuarea vocabularului va duce la polisemantism contextual: cuvântul devine, în funcție de context, propriu-i antonim:

„There is a word in Newspeak,’ said Syme, ‘I don’t know whether you know it: duckspeak, to quack like a duck. It is one of those interesting words that have two contradictory meanings. Applied to an opponent, it is abuse; applied to someone you agree with, it is praise”²³. Simbolic și ironic în

același timp, Symee va dispărea pentru că, gândește Winston, vorbește mult și

cu prea mult entuziasm.

Dar Orwell adaugă romanului un *Appendix: The Principles of Newspeak*, referindu-se cu predilecție la vocabular, în care descrie cu meticulozitate principiile pe care se bazează Newspeak: o limbă cu paradigme regulate, creată pentru a veni în întâmpinarea cerințelor ideologice ale *Ingsoc*:

„Scopul Nouvorbei nu este doar acela de a oferi un mijloc de exprimare concepției despre lume și obiceiurilor mentale proprii adepților devotați ai SOCENG-ului, ci, în același timp, de a face imposibil orice alt mod de gândire”²⁴.

Prin modificările aduse, Newspeak va face imposibil orice gând subversiv. Aceasta se realizează prin eliminarea cuvintelor indezirabile sau limitarea folosirii lor (de ex. cuvântul *free* va putea fi folosit doar în expresii de tipul *„the dog is free from lice”*. Ambiguizarea comunicării – deși scopul Partidului și adepților Big Brother este de a simplifica prin de-conotare – este accentuată de interșanjabilitatea părților de vorbire – chiar și a adverbilor sau pronomelor. Orice cuvânt poate deveni verb, adjectiv sau adverb. Adjectivele și adverbele se formează prin adăugarea unui singur sufix, *-ful*, respectiv *-wise*. Sufixe se adaugă substantivului/verbului. Conotațiile

– pozitive sau negative – se vor putea și ele ierarhiza tot cu ajutorul afixelor:

„(...) any word–this again applied in principle to every word in the language–could be negated by adding the affix un-,

*or could be strengthened by the affix plus-, or, for still greater emphasis, doubleplus-”*²⁵.

Vocabularul cuprinde, între cele trei părți componente, o secțiune – B – dedicată exclusiv limbajului politic și care conține cuvinte compuse proprii, abrevieri hibride după binecunoscutul model sovietic:

*„For example, the adjective forms of Minitrue, Minipax, and Miniluv were, respectively, Minitruthful, Minipeaceful and Minilovely, simply because -trueful, paxful, and -loveful – were slightly awkward to pronounce”*²⁶.

Newspeak a fost creat în mod evident ca o parodie a limbajului politic pe care Orwell îl critică în eseul său. La un alt nivel al interpretării, *Newspeak* este și un semnal de alarmă – pericolul simplificării excesive a vocabularului, al tendinței de regularizare a paradigmelor și de utilizare în exces a abrevierilor, cât și riscul manipulării prin retorica discursului politic – pe care Orwell îl intuiește. Dacă la nivel filosofic experimentul său lingvistic se înscrie în linia determinismului lui Whorf, la nivel literar *1984* este o tulburătoare metaforă a totalitarismului și distrofiei individului.

NOTE

¹ Arika Okrent – 2009, *In the Land of Invented Languages: Esperanto Rock Stars, Klingon Poets, Loglan Lovers, and the Mad Dreamers Who Tried to Build a Perfect Language*. New York: Spiegel & Grau.

² vezi Mark Rosenfelder 2010, *The Language Construction*

Kit, Chicago, Yonagu Books, Kindle edition 2011.

³ site-ul *wikihow* *How to do anything*, cu rubrica *How to Create a Language*.

⁴ P. Stockwell *Invented language in literature*, in *Encyclopedia of Language & Linguistics*, vol. 6, pp. 3–10, p. 5. ⁵ Anthony Burgess 1995, *A Clockwork Orange*, Kindle edition, Publisher: W. W. Norton & Company, ScreenPress Books.

⁶ cf. Roger Lewis 2002, *Anthony Burgess*, London, Faber and Faber.

⁷ Anthony Burgess, *op.cit.*: „Odd bits of old rhyming slang,” said Dr. Branom, who did not look quite so much like a friend any more. „A bit of gipsy talk, too. But most of the roots are Slav. Propaganda. Subliminal penetration.” (Anthony Burgess. *A Clockwork Orange* (Kindle Locations 1430-1431)).

⁸ Anthony Burgess. *A Clockwork Orange* (Kindle Location 589-597). ScreenPress Books. În traducerea ediției în limba română Anthony Burgess, *Portocala mecanică*, Editura Humanitas, 2014, traducere Domnica Drumea si Carmen Ciora: „Ce s-a întâmplat de fapt în după-amiaza aia nu e nevoie să vă descriu, Fra, căci vă puteți imagina și singuri. Alea două s-au destzolit,

tăvălindu-se de răs, căci credeau că este cea mai balșoaie distracție să-l vadă pe bătrânul unchi Alex stând în picioare, gol nagoi, cu o mână în șold și cu cealaltă mânuind seringă precum un doctor în curul gol, și înțepându-se apoi la modul clasic în a lui ruka pentru a primi infuzia de piscică feroce a junglei. Am scos apoi preafrumoasa A Noua din

coperta sa, așa încât Ludwig era și el gol nagoi acum, și am potrivit acul pe ultima parte, care era toată o binecuvântare. Și-au început contrabașii parcă să gawarească de sub patul meu către restul orchestrei, și apoi golosurile de masculi intervenind și spunându-le tuturor să fie veseli și apoi aria binecuvântată și încântătoare despre Bucurie, strălucire glorioasă a cerurilor, iar apoi i-am simțit pe bătrânii tigri înhățându-mă și ca atare le-am înhățat și eu pe cele două tinere puiance. De data asta nu li s-a mai părut nimic haios și s-au oprit din răknetele de bucurie, și au trebuit să se supună straniilor și ciudatelor dorințe ale lui Alexandru cel Mare pe care A Noua și înțepătura hipo l-au făcut ciudesnii și zameceat de minunat și foarte pretențios, o, Fra. Dar amândouă erau foarte, foarte bete și cu greu mai simțeau ceva”.

⁹ Anthony Burgess, „A Clockwork Orange Resucked”, Introduction to Anthony Burgess, *A Clockwork Orange*, W. W. Norton, 1986.

¹⁰ David W. Sisk, *Transformations of Language in Modern Dystopias in Contributions to the Study of Science Fiction and Fantasy*, Number 75, Donald Palumbo, Series Adviser GREENWOOD PRESS Westport, Connecticut • London, p. 75: „Alex finds his resurrection in language, but not in Nadsat. As a relic of his youth, that language is still dear to him, but only as a means of presenting his narrative more honestly and powerfully. The language he finds is instead the language of art, of narrative fiction”.

⁷ E. Sapir, 1929 – *The Status of Linguistics as a Science* in *Language* Vol. 5, No. 4 (Dec., 1929), pp. 207-214, p. 209.

⁸ R. Lucy, *op.cit.*, p. 42.

⁹ Benjamin Lee Whorf 1940, *Science and Linguistics*, Technol. Rev., 42: 229-231, 247-248, no. 6 (April 1940), p. 230.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ *Idem*, p. 230.

¹² J. Lucy, *op.cit.*, p. 43.

¹³ Andrei Reznikov, 2001, *George Orwell's Theory of Language*, Writers Press Club, San Jose, New York, Lincoln, Shanghai, p. xii).

¹⁴ *Idem*, p. xii-xiii).

¹⁵ John Wesley Young 1991, *Totalitarian Language: Orwell's Newspeak and its Nazi and Communist Antecedents*, University Press of Virginia, p. 4.

¹⁶ Roger Fowler, 1995, *The Language of George Orwell*, St. Martin's Press, p. 20.

¹⁷ George Orwell, 1968, *Politics and the english language*, in *Collected essays, journalism and letters of George Orwell*, ed. Sonia Orwell and Ian Angus, vol. 4, ed. 1, New York: Harcourt, Brace, Javanavich, p. 127. ¹⁸ *Idem*, p. 138.

¹⁹ *Idem*, p. 137.

²⁰ J. Lucy, *op.cit.*, p. 215.

²¹ George Orwell, 2001, *The Complete Novels Of George Orwell* Kindle, Penguin Group, Kindle Locations 16971-16973). Pentru varianta în limba română am folosit traducerea lui Mihnea Gafița din George Orwell, *O mie nouă sute optzeci și patru*, Iași, Editura Polirom, 2002. Am preferat

să folosim, de multe ori, textul în limba engleză (cu traducerea la note) atunci când apar cuvintele inovate de Orwell pentru o mai bună înțelegere a intenției autorului: „Poate crezi că nu facem altceva decât să inventăm cuvinte noi. Nici pe

departe! Noi desființăm cuvintele – cu toptanul, cu sutele în fiecare zi! Tăiem limba până la os” (Orwell 2002, pp. 37-38).

²² *Idem*, Kindle Locations 16990-16992; „Nu-nțelegi că singurul scop al Nouvorbei este de-a limita aria de gândire?! Până la sfârșit, o să facem crimăgânditul literalmente imposibil, pentru că n-or să mai existe cuvinte în care să-l exprimi” (Orwell 2002, p. 38).

²³ G. Orwell 2002, p. 39.

²⁴ G. Orwell 2001, Kindle Locations 17025-17027: „E un cuvânt în Nouvorbă, zice Syme, nu știu dacă-l știi: *macavorbi* – a măcăi ca o rață. Este unul dintre cuvintele interesante, care are două sensuri contradictorii. Aplicat unui adversar, este o insultă; aplicat cuiva cu care ești de acord, e o laudă” (Orwell 2002, p. 40).

²⁵ G. Orwell 2002, p. 214.

²⁶ G. Orwell 2001: Kindle Locations 20414-20415.

²⁷ *Idem*, Kindle Locations 20447-20449: „De exemplu, formele adjectivale de la *Minadev*, *Minipax* și *Miniiub* sunt, respectiv, *minireal*, *minipasnic* și *minidrag*, pur și simplu fiindcă – *adeval*, – *paxal* și *-iubal* ar suna oarecum ciudat” (Orwell 2002, p. 217).

În loc de concluzii: Limbile construite și cinematografia

Extinderea interesului pentru „arta” creării unor limbi în scopuri artistice sau nu o datorăm în mare măsură televiziunii și marilor ecrane. Prezentăm pe scurt câteva dinre aceste limbi făcute celebre prin succesul producțiilor cinematografice.

DEVINE LANGUAGE, limba vorbită de **Mondoshawan**, este o limbă (de fapt este dezvoltat doar vocabularul) creată de regizorul (și scenarist⁵) Luc Besson și actrița Milla Jovovich pentru filmul *The Fifth Element*. Este considerată a fi limba primordială și este vorbită de Leeloo, ființa perfectă reconstituită de oamenii de știință dintr-un viitor îndepărtat pentru a combate răul. Luc Besson a creat în jur de 400 de cuvinte și, se povestește, că el și Milla Jovovich conversau în Devine Language în pauza dintre filmări⁶. Iată câteva elemente ale vocabularului limbii:

algoulana – „curajos”

banalëto – „a da”

choncha – „frumos”

dilin’dilin – „clopot” escobar

– „preot” goummill – „picior”

handala – „mână”

și o frază: *Jesei on mino kalatzen dolgamitba*. („Toamna este anotimpul meu preferat”)⁷.

DOTHRAKI este limba creată de un lingvist, David J. Peterson, pentru *Game of Thrones* (2011-), producția HBO cu un enorm succes. Seria *Ice and Fire: A Game of Thrones* (1996), *A Clash of Kings* (1998), *A Storm of Swords* (2000), *A Feast for Crows* (2005) și *A Dance with Dragons* (2011) a scriitorului George R.R.Martin stă la baza serialului, iar David Peterson, președintele Societății Creării de Limbi (Language Creation Society)³ a fost angajat pentru a contura și spori elementele lingvistice, plecând de la opera lui Martin. El a adăugat concepte din rusă, turcă, estonă, inuit și swahili⁴. De altfel, David J. Peterson este foarte activ în lumea conlanger-ilor, site-ul său de promovare a acestora fiind <http://dedalvs.com/index.html>.

Astăzi vocabularul limbii utilizate de călăreții nomazi Dothraki cuprinde peste 3 100 de cuvinte și poate fi învățat de pe site-ul www.dothraki.org. Corpusul original creat de George R.R. Martin se găsește aici: http://wiki.dothraki.org/Original_Corpus.

Iată câteva caracteristici ale acestei limbi: limba are patru vocale, există cinci cazuri (nominativ, acuzativ, genitiv, ablativ, alativ; topica este subiect-verb-obiect. Peterson a creat un sistem lingvistic perfect utilizabil și un vocabular cuprinzător și în continuă dezvoltare.

ayena – „clopot” chakat (verb) – „a fi tăcut” dorv – „capră”

eveth – „apă”

fire– „inel”

hadaen - „mâncare”

indelat – „a bea”

jalan – „lună”

HUTTESE este creată de regizorul de sunet al filmului *Star Wars* (Războiul stelelor) pentru episodul *Return of the Jedi* în 1983. După propriile mărturisiri (vezi CD-ul filmului *The Making of*), la baza acestei limbi a stat un dialect incaș numit Quechua. Este vorbită de Jabba the Hutt și de speciile (un fel de melci fără cochilie) de pe Tatooine, dar a fost învățată și de alte personaje – Skywalker, C-3PO ș.a.

H'chu apenkee! – „Salut!”

Chuba! - „Hei, tu!”

Pateesa - „Prieten”

Moulee-rah - „Bani”¹

Într-o dinamică a evoluției, Huttese împrumută cuvinte de la limbile cu care intră în contact. De exemplu engl. **Bargain** devine **Bargon**:

Bargon wan che copa.[6] – „There will be no bargain.”²
(„Nu va fi nicio o înțelegere/negoociere”).

Klingon este cea mai de succes (ca număr de vorbitori, ca interes exprimat pe site-ul respectiv, ca participare la întâlnirile anuale ale pasionaților serialului TV *Star Trek*: Seria originală (1966–1969),

Star Trek: The Animated Series (1973–1974), *Star Trek: The Next Generation* (1987–1994), *Star Trek: Deep Space Nine* (1993–1999), *Star Trek: Voyager* (1995–2001), *Star Trek: Enterprise* (2001–2005) și ai filmelor ce au urmat). Există traduceri în limba klingoniană (*Hamlet*, *Epopeea lui Ghilgameș*) și există și un Institut de limbă klingoniană (The Klingon Language Institute). Arika Okrent⁷ povestește participarea sa la o întâlnire a Institutului și își exprimă dezamăgirea că în fapt există doar 20-30 de vorbitori de klingoniană.

Inițial klingonienii, o rasă de războinici ce încep prin a fi inamicii Fderăției Planetelor în seria originală până la a deveni aliați în *Star Trek: The Next Generation* și *Star Trek: Deep Space Nine*, vorbeau în engleză și în cuvinte inventate (*gibberish*), fără nicio metodă, de actorul James Doohan. În 1984, regizorul seriei *Star Trek III: The Search for Spock* îl angajează pe lingvistul Marc Okrand, doctor în lingvistică al Universității Berkley din California, specialist în limbile amerindiene, pentru a crea o limbă complet structurată și care să corespundă unei culturi bazată pe războaie, onoare și duritate. Pe baza celor câteva cuvinte concepute de Doohan, Okrand a conceput un vocabular și un sistem gramatical (descriș

în 1985 în cartea *The Klingon Dictionary*). Succesul a fost imens, cu atât mai mult cu cât descrierea dată de Okrand corespundea unei limbi perfect utilizabile.

Într-un interviu, Okrand povestește care au fost principiile pe care s-a bazat în crearea acestei limbi⁹.

Limba trebuia să includă toate sunetele din primul film,

sunetele trebuia să nu semene cu cele din limba engleză pentru că vorbitorii erau extraterestri, limba trebuia să fie guturală pentru a respecta indicațiile din scenariu și, în sfârșit, trebuia să fie accesibilă ca pronunție actorilor. În timp, lingvistul a completat atât vocabularul cât și sistemul gramatical cu elemente ce nu au apărut în film.

Limba klingonienilor conține 21 de consoane și 5 vocale, substantivul are 25 de sufixe posibile.

chargh – „a cuceri”

Dlr – „piele”

ghargh – „șarpe”

maghwI’ – „trădător”

nIQ – „mic-dejun”

ramjep – „miezul-noptii”

SIS – „ploaie”

Și o frază: tlhIngan Hol Dajatlh’a’ (Vorbești Klingon?)¹⁰.

NA'VI este limba vorbită pe planeta Pandora și figurează în filmul *Avatar* (2009) al regizorului James Cameron. Pentru a crea o limbă cu ajutorul căreia populația locală să intre în contact cu oamenii, Cameron l-a angajat pe profesorul lingvist, specialist în comunicare, Paul R. Frommer (creatorul limbii barsoomiene pentru film), având câteva cerințe¹¹: să „sune” extraterestru dar să fie plăcută audienței, să poată fi învățată de oameni și să poată fi pronunțată de actori. După ce au agreeat asupra sistemului fonetic, procesul dezvoltării limbii a durat 6 luni, dar Frommer a continuat să extindă vocabularul și structura

gramaticală și după prezentarea filmului în cinematografe. Într-un interviu luat de Matteo Milani, Frommer vorbește despre criteriile care au stat la baza construcției limbii Na'vi și despre expertiza sa lingvistică. A studiat ebraica, latina, franceza, germana, dar ceea ce l-a marcat a fost contactul cu limbile malaeziene:

„Although I had studied foreign languages prior to that (Hebrew, French, Latin, German), it was during my time in Malaysia that I really fell in love with languages”.

Sistemul fonetic creat incorporează și sunete neobișnuite limbilor occidentale, iar gramatica este

construită pe același criteriu. De exemplu, pentru morfologia verbului, sunt incluse doar infixe ca procedeu și nu sufixe și prefixe¹².

O altă caracteristică interesantă este categoria pronumelui, care indică dacă „noi” (pers. I pl.) include și pe ascultător sau dacă se referă la una, două sau trei persoane. De asemenea substantivul are forme pentru singular, plural, dual și trial.

În interviul acordat lui Matteo Milani, Frommer admite că limba pe care o consideră etalon pentru limbile ficționale este limba creată de Mark Okrand, klingon, despre care spune că este o creație impresionantă, cu o fonologie și gramatică dificile, cu un număr impresionant de adepți și în care s-a tradus Hamlet! Aș fi încântat, mărturisește lingvistul, dacă vreodată na'vi s-ar bucura de o astfel de atenție¹³.

Prezentăm, pentru culoare, câteva cuvinte, recomandând blogul lui Paul Frommer pentru mai multe elemente.

hangham – „a râde”

kelku - „casă”

kilvan - „râu”

kinam - „picior”

kxitx - „moarte”

layon - „negru”

sa”nok - „mamă”

sempul - „tată”

skxawng - „idiot”

Și, pentru a încheia. O frază în na'vi:

Tsun oe nga-hu nì-Na'vi p<iv>ängkxo a fi-'u oe-ru prrte'
lu. „Este o plăcere să pot conversa cu tine în na'vi”.

Evident că nu am epuizat subiectul limbilor artistice din filme. Selecția ține din nou de subiectivitate, preferând acele creații ce sunt produsul unor lingviști sau a unor amatori cu fler lingvistic. Dar explozia de limbi create de pasionați mai mult sau mai puțin talentați se datorează în primul rând impactului artistic ale acestor limbi ficționale și a celor care au început călătoriile lor fantastice în lumi îndepărtate.

NOTE

1 The Star Wars wiki
<http://starwars.wikia.com/wiki/Huttese> 2
Idem.

3 site-ul acestui grup care promovează construcția de
limbi este www.conlang.org.

⁴ Stehen D. Rogers, *lucr.cit.*, p. 75.

⁵ Scenariul scris de Besson se poate citi aici
<https://indiegroundfilms.files.wordpress.com/2014/01/fifth-element.pdf>

⁶ Stehen D. Rogers, *lucr.cit.*, p. 70.

⁷ *Ibidem.*

⁸ Arika Okrent, *op.cit.*, pp. 170-171.

⁹ <http://www.startrek.com/article/qapla-kl Klingon-language-creator-marc-okrand-part-1#sthash.TYXiBbb8.dpuf>:

"In this process, I had four things in mind as far as the sounds go: (1) the language had to include all the sounds in the first film; (2) the language had to have non-English sounds since it was to be alien; (3) the language had to be guttural, since the script for Star Trek III explicitly referred to Klingon as a guttural language; and (4) it had to be learnable and pronounceable by the

English-speaking actors, so it contains many ordinary English sounds in addition to the more exotic sounds". ¹⁰
Stehen D. Rogers, *lucr.cit.*, p. 145.

¹¹ *Ibidem*, p. 193

¹² *An interview with Paul Frommer, Alien Language Creator for Avatar* by Matteo Milani, U.S.O. Project – Unidentified Sound Object, November 2009
<http://usoproject.blogspot.ro/2009/11/interview-with-paul-frommer-alien.html>

¹³ *Idem*: „(Klingon) It's a very impressive piece of

work—a rough-sounding language with a complex and difficult phonology and grammar that now has a devoted base of followers. There are Klingon clubs all over the world where people meet to speak the language, and there’s even a translation of Hamlet into Klingon! If Na’vi ever came close to that kind of following, I’d be delighted”.

Anexe

1. Lista limbilor artificiale (auxiliare, construite)

Această listă cuprinde 500 de limbi create în scopul de a „rivaliza” cu limbile naturale, în speranța

înlocuirii acestora în planul comunicării internaționale.

Meritul îi revine cercetătoarei Arika Okrent care publică această listă în lucrarea citată, dar și pe site-ul al cărui link îl dăm mai jos.

(<http://inthelandofinventedlanguages.com/index.php?page=languages>)

Nr.	Limba	Autor	An
1	<i>Lingua Ignota</i>	Hildegard von Bingen	c.1150
2	<i>Balaibalan</i>	Muhÿî-i Gülşenî Muhÿi-i Gulseni	c.1500
3	<i>Common Writing</i>	F. Lodwick	1647

4	<i>Lingua Universalis</i>	P. Labbé P. Labbe	16 50
5	<i>Arithmetica Nomenclator</i>	P. Bermudo	16 53
6	<i>Logopandecteisio n</i>	T. Urquhart	16 53
7	<i>Universal Character</i>	C. Beck	16 57

8	<i>Clavis Conveniente Linguarum</i>	J. Becher	16 61
9	<i>Ars Signorum</i>	G. Dalgarno	16 61
10	<i>Universal Language</i>	I. Newton	c.1 661
11	<i>Pasigraphie</i>	Earl of Worcester	16 63
12	<i>Polygraphia</i>	A. Kircher	16 63
13	<i>Panglottie</i>	J. Komenský (Comenius)	16 65
14	<i>Arte Combinatoria</i>	G. Leibniz	16 66
15	<i>Ruski Jezik</i>	J. Križanić J Krizanic	16 66
16	<i>Philosophical Language</i>	J. Wilkins	16 68
	<i>Pasigraphie</i>	F. Besnier	16

7			74
8	<i>Langue Universelle pour Negotiants</i>	de Bermonville	16 87
9	<i>Allgemeine Schrift</i>	D. Solbrig	17 26
0	<i>Scriptura Oecumenica</i>	Carpophorophilus	17 32
1	<i>Langue Nouvelle</i>	J. Faiguet	17 65
2	<i>Universal Philoso- phical Language</i>	R. Jones	17 69
3	<i>Lingua Philosophica</i>	G. Kalmar	17 72
4	<i>Lingua Universale</i>	F. Soave	17 72

5	<i>Allgemeine Rede und Schrift-Sprache</i>	C.G. Berger	17 79
6	<i>Opšteslovenski Jezik</i>	B. Kumerdej	17 93
7	<i>Langue Universelle</i>	C. Delormel	17 95
8	<i>Pasigraphie</i>	C.H. Wolke	17 97
9	<i>Pasigraphie</i>	J. Maimieux	17 97

0	3	<i>Noématopasigra- phi- lalie</i>	F. Dumont de Bonneville	99	17
1	3	<i>Polygraphie</i>	Z. Hourwitz	01	18
2	3	<i>Pasigraphie</i>	J.Z. Näther J.Z. Nather	05	18
3	3	<i>Pangraphie</i>	H. Burmann	07	18
4	3	<i>Pasilalie</i>	A. Burja	08	18
5	3	<i>Sinnensprache</i>	A. Riem	09	18
6	3	<i>Lingua Filosofica Universale</i>	M. Gigli	18	18
7	3	<i>Universalis Nyelvnek (Steganographia)</i>	I. Gati	20	18
8	3	<i>Lingua Universalis</i>	A. Réthy A. Rethy	21	18
9	3	<i>Lingua Slavica Universalis</i>	J. Herkel	26	18

0	4	<i>A Universal Language</i>	J. Ruggles	29	18
1	4	<i>Genigrafia Italiana</i>	G. Matraya	31	18

2	4	<i>Világnyelv</i> <i>Vilagnyelv</i>	J. Bolyai	18 32
3	4	<i>Langue</i> <i>Universelle</i>	A. Grosselin	18 36
4	4	<i>Communicationss</i> <i>pr</i> <i>ache</i>	J. Schipfer	18 39
5	4	<i>Phonarithmon</i>	W. H. Henslowe	18 40
6	4	<i>Lugar</i>	S. Herpain	18 43
7	4	<i>Langue</i> <i>Universelle</i> <i>et Analytique</i>	E.T. Vidal	18 44
8	4	<i>Orbidáie</i>	J. Bazin	18 44
9	4	<i>Pangraphie</i>	S. Ivičević	18 48
0	5	<i>Lengua Universal</i>	P.L. Martinez	18 52
1	5	<i>Lengua Universal</i> <i>Filosofica</i>	B. Sotos Ochando	18 52
2	5	<i>Universal</i> <i>Language</i>	G. Edmonds	18 55
3	5	<i>Monopanglosse</i>	P. Gagne	18 58
4	5	<i>Pantos-Dîmou-</i> <i>Glossa</i>	L. de Rudelle	18 58

5	<i>Nouvelle Numératon Parlée</i>	Dr. Verdu	18 59
---	--	-----------	----------

6	<i>Pasigraphie</i>	M. Paić	18 59
7	<i>Alevato</i>	S.P. Andrews	18 62
8	<i>Mundographie (Gablenzographi a)</i>	M.H. von Gablenz	18 64
9	<i>Uzajmeni Slavjanski Jezik</i>	M. Majar	18 65
0	<i>Solresol</i>	J.F. Sudre	18 66
1	<i>Langue Universelle</i>	A. Caumont	18 67
2	<i>Pasigraphie</i>	A. Bachmaier	18 68
3	<i>Universalglot</i>	J. Pirro	18 68
4	<i>Universal Dolmetscher Sprache</i>	A. F. Staffler	18 69
5	<i>New Universal Cipher Language</i>	C. Stewart	18 74
6	<i>Lingua Lumina</i>	J. W. Dyer	18 75

7	<i>Langue Internationale Étymologique</i>	F. Reimann	18 77
8	<i>Ixessoire</i>	R. and L. Poincaré	18 79
9	<i>Volapük</i>	J. M. Schleyer	18 79
0	<i>Weltsprache</i>	A. Volk and R. Fuchs	18 83

1	<i>Blaia Zimondal</i>	C. Meriggi	18 84
2	<i>Néo-Latine</i>	E. Courtonne	18 84
3	<i>Neulatein</i>	A. Sturmhöfel	18 84
4	<i>Pasilingua</i>	P. Steiner	18 85
5	<i>Chabe-Aban (Langue Naturelle)</i>	E. Maldant	18 86
6	<i>Langue Universelle</i>	C. Menet	18 86
7	<i>Langue Universelle</i>	C. L. A. Letellier	18 86
8	<i>Nal Bino</i>	S. Verheggen	18 86
9	<i>Pasigraphia</i>	J. Bobula	18 86

0	8	<i>Rosentalographia</i>	Rosenthal	18 86
1	8	<i>Sprachwissensch af tliche Kombinatorik</i>	J. Bauer	18 86
2	8	<i>Balta</i>	E. Dormoy	18 87
3	8	<i>Bopal</i>	M. Streiff (S. de Max)	18 87
4	8	<i>Esperanto</i>	L.L. Zamenhof	18 87
5	8	<i>Kokographie</i>	F. Friedrich	18 87
6	8	<i>Nuvo-Volapük</i>	A. Kerchoffs	18 87
7	8	<i>Pasilingua Hebraica</i>	F. Lenz	18 87
8	8	<i>Visona</i>	Dr. Sivartha	18 87
9	8	<i>Weltsprache</i>	N. Eichhorn	18 87
0	9	<i>American Language</i>	E. Molee	18 88

1	9	<i>Kosmos</i>	E.A. Lauda	18 88
2	9	<i>Lengua Universal</i>	T. Escriche y Mieg	18 88
	9	<i>Lingua Franca</i>	S. Bernhard	18

3	<i>Nuova</i>		88
4	<i>Mundolinco</i>	J. Braakmann	18 88
5	<i>Spelin</i>	J. Bauer	18 88
6	<i>Verkehrssprache</i>	J. Lott	18 88
7	<i>Anglo-Franca</i>	G.J. Henderson	18 89
8	<i>Compromiss-Sprache</i>	J. Lott	18 89
9	<i>Lengua Universal</i>	E.G. Ugarte	18 89
00	<i>Myrana</i>	J. Stempfl	18 89
01	<i>Oidapa</i>	Chancerel	18 89
02	<i>Panglossie</i>	Le Dantec (pseud.)	18 89
03	<i>Sermo</i>	A. Browne	18 89
04	<i>Lengua Catolica</i>	A. Liptay	18 90
05	<i>Lingua Internazionale</i>	J. Lott	18 90
06	<i>Mundolingue</i>	J. Lott	18 90
07	<i>Nov Latin</i>	D. Rosa	18 90
	<i>Pure Saxon</i>	E. Molee	18

08	<i>English</i>		90
09	<i>Zilengo</i>	A. Oka	18 90
10	<i>Idiome Universel</i>	H. Marini	18 91
11	<i>Anti-Volapük</i>	F. Mill	18 93

12	<i>Dil Fieweger</i>	(pseud. Dr. Gül) Fieweger	18 93
13	<i>Francezin</i>	A. Lyakide	18 93
14	<i>Luftlandana</i>	G. A. Larsson	18 93
15	<i>Orba</i>	J. Guardiola	18 93
16	<i>Universala</i>	E.H. Heintzeler	18 93
17	<i>Casuela</i>	S. Voirol	18 94
18	<i>Communia</i>	J. Stempfl	18 94
19	<i>Novilatiin</i>	E. Beermann	18 95
20	<i>Adjuvanto</i>	L. Beaufront	18 96
21	<i>Linguo Moderna</i>	A. Grabowski	18 96
22	<i>Veltparl</i>	W. von Arnim	18 96

23	<i>Lasonebr</i>	A. Nilson	18 97
24	<i>Nuove-Roman</i>	J. E. Puchner	18 97
25	<i>Dey Daynd</i>	A. J. Guerero	18 98
26	<i>Dilpok</i>	A. Marchand	18 98
27	<i>Patoiglob</i>	P. B. Bohin	18 98
28	<i>Prometej- Prosvetitelj</i>	E. Gurin (pseud. dr. Novodum)	18 98
29	<i>Bolak</i> (Langue Bleue)	L. Bollack	18 99
30	<i>Dialect Centralia</i>	A. Nilson	18 99
31	<i>Lingue International</i>	J. Lott	18 99
32	<i>Langage Humain</i>	Umano	19 00

33	<i>Lingua Komun</i>	F. Kürschner	19 00
34	<i>Linguum Islianum</i>	F. Isly	19 01
35	<i>Zahlensprache</i>	F. Hilbe	19 01
36	<i>Idiom Neutral</i>	W. K. Rosenberger	19 02

37	<i>Neu-Latein (Universal-Latein)</i>	E. Frandsen	19 02
38	<i>Reform-Latein</i>	K. Frölich	19 02
39	<i>Tutonish</i>	E. Molee	19 02
40	<i>Universal-Latein</i>	W. Möser	19 02
41	<i>Völkerverkehrssprache</i>	C. Dietrich	19 02
42	<i>Ziffern-Grammatik</i>	W. Riegler	19 02
43	<i>Adam-Man Tongue</i>	E. Shaftesbury	19 03
44	<i>Latino sine Flexione</i>	G. Peano	19 03
45	<i>Panroman</i>	H. Molenaar	19 03
46	<i>Tal</i>	A. Hoessrich	19 03
47	<i>Mundelingva</i>	J. von Hummler	19 04
48	<i>Perio</i>	M. Talundberg	19 04
49	<i>Spokil</i>	A. Nicolas	19 04
50	<i>Lingua internacional</i>	A. Zakrzewski	19 05

51	<i>Glanik (Glan-ik)</i>	E. Ware	19 06
----	-------------------------	---------	----------

52	<i>Mondlingvo</i>	H. Trischen	19 06
53	<i>Niu Teutonish</i>	E. Molee	19 06
54	<i>Pan-Kel</i>	M. Wald	19 06
55	<i>Ulla</i>	F. Greenwood	19 06
56	<i>Antido I</i>	R. de Saussure	19 07
57	<i>Apolëma</i>	R. de la Grasserie	19 07
58	<i>Idiom Neutral Reformed</i>	J. B. Pinth	19 07
59	<i>Idiom Neutral Reformed</i>	W.K. Rosenberger	19 07
60	<i>Ido</i>	L. de Beaufront and L. Couturat	19 07
61	<i>Lingua European</i>	B. Bijlevelt	19 07
62	<i>Master Language</i>	S.C. Houghton	19 07
63	<i>Neuslawisch</i>	I. Hošek	19 07
64	<i>Novilatin</i>	E. Beermann	19 07
	<i>Parla</i>	C. Spitzer	19

65			07
66	<i>Corintic</i>	A. Miller	19 08
67	<i>Ilo</i>	C. Lemaire	19 08
68	<i>Interprète international</i>	V. Hély	19 08
69	<i>Mez-Voio</i>	J. Jamin	19 08
70	<i>Ro</i>	E.P. Foster	19 08

71	<i>Auli</i>	E. von de Wahl	19 09
72	<i>Dutalingue</i>	A. Duthil	19 09
73	<i>Esperanto Reformita</i>	R. Brandt	19 09
74	<i>Idiom Neutral Modifiket</i>	J. Meysmans	19 09
75	<i>Ile</i>	A. Seidel	19 09
76	<i>Ilo</i>	H. Ziemer	19 09
77	<i>Ispirantu</i>	A. Seidel	19 09
78	<i>Italico</i>	R. Triola	19 09
	<i>Median</i>	A. Huart	19

79			09
80	<i>Nummer</i>	N. Jekel	19 09
81	<i>Perfektsprache</i>	A. Hartl	19 09
82	<i>Salvador</i>	F. Gavidia	19 09
83	<i>Unial</i>	J. Weisbart	19 09
84	<i>Antido II</i>	R. de Saussure	19 10
85	<i>Eulalia</i>	S. Škrabec	19 10
86	<i>Langue Universelle Semantique</i>	J.E. Croegaert	19 10
87	<i>Latino Internationale</i>	U. Basso	19 10
88	<i>Linguo Romane Universale</i>	J. Słonimski	19 10

89	<i>Mondea</i>	J. Scheefer	19 10
90	<i>Mondlingu</i>	S.E. Bond	19 10
91	<i>Perfektigo de Esperanto</i>	Z. Romański	19 10
92	<i>Reform Esperanto</i>	P.D. Hugon	19 10

93	<i>Reform- Esperanto</i>	P. Rodet	19 10
94	<i>Semilatin</i>	W. Moeser (pseud. Austriacus)	19 10
95	<i>Veltlang</i>	F. Braendle	19 10
96	<i>Internacionu Sientu Lingua</i>	A. Kovalyev	19 11
97	<i>Medio</i>	O. Nachtigall	19 11
98	<i>Molog</i>	H. de Sarranton	19 11
99	<i>Simplo</i>	Ferranti	19 11
00	<i>Spiranta</i>	P. Stojan (pseud. P. Radovich)	19 11
01	<i>Altutonish</i>	E. Molee	19 11
02	<i>Adelfeal Lingw</i>	A. Kovalyev	19 12
03	<i>Aryana</i>	P. Stojan	19 12
04	<i>Europal</i>	J. Weisbart	19 12
05	<i>Lingvo Kosmopolita</i>	R. de Saussure	19 12
06	<i>Manbab</i>	A. Beuthner	19 12

07	<i>Omnez</i>	S. E. Bond	19 12
----	--------------	------------	----------

08	<i>Reform-Neutral</i>	W.K. Rosenberger	19 12
09	<i>Slavina</i>	J. Konečný J. Konecny	19 12
10	<i>Tersboca</i>	M. Rotter	19 12
11	<i>Altayko (Esk)</i>	M. Sondahl	19 13
12	<i>Nepo</i>	V. Tscheschichin	19 13
13	<i>Slovanština</i>	E. Kolkop	19 13
14	<i>Telekaba</i>	K. Pirquet	19 13
15	<i>Uropa</i>	W. Donisthorpe	19 13
16	<i>Viva</i>	N. Nesmeyanov	19 13
17	<i>Ariana</i>	P. Stojan	19 14
18	<i>Europeo</i>	C. A. Bravo del Barrio	19 14
19	<i>Universal</i>	Prince Immanuel of Jerusalem	19 14
20	<i>Alteutonik</i>	E. Molee	19 15

21	<i>Wede</i> (Weltdeutsch)	A. Baumann	19 15
22	<i>Filosofskiy Jezik</i>	J. Linzbach	19 16
23	<i>Geoglot</i>	T. J. Donoghue	19 16
24	<i>Weltdeutsch</i>	W. Ostwald	19 16
25	<i>Weltdeutsch, das</i> <i>Verbesserte Wede</i>	A. Baumann	19 16
26	<i>Etem</i>	N. Yushmanov	19 17

27	<i>Glott</i>	V. Petracevitch (pseud. V. Pevich)	19 17
28	<i>Ujlatin</i>	A. Koleszár A. Koleszar	19 17
29	<i>Nov Latin Logui</i>	K. Pompiati	19 18
30	<i>Parlamento</i>	G. Perrier (pseud. G. Ferry)	19 18
31	<i>Universalspråket</i>	K. Keyser	19 18
32	<i>Esperantida</i>	R. de Saussure	19 19
33	<i>Latinulus</i>	V. Martellotta	19 19
	<i>Lips-Kith</i>	J. Scarisbrick	19

34			19
35	<i>Standard World Language</i>	W. J. Cuthbertson	19 19
36	<i>Verbessertes Esperanto</i>	P. Völz P. Volz	19 19
37	<i>Ao</i>	V. Gordin	19 20
38	<i>Ariadna Lingvo</i>	V. Shmurlo (pseud. Vlasha)	19 20
39	<i>Slavski Jezik</i>	B. Holý	19 20
40	<i>Dynamic Language</i>	E. Molee	19 21
41	<i>Hom-Idyomo</i>	C. Cárdenas	19 21
42	<i>Nove-Latina</i>	J. van Diemen	19 21
43	<i>Optoez</i>	S. E. Bond	19 21

44	<i>QJ</i>	S. Kukel-Krajevsky	19 21
45	<i>Timerio</i>	Thiemer	19 21
46	<i>Transcendent Algebra</i>	J. Linzbach	19 21
47	<i>Amiana</i>	P. Stojan	19 22

48	2	<i>Interlingua Systematic</i>	J. Rossello- Ordines	19 22
49	2	<i>Medial</i>	J. Weisbart	19 22
50	2	<i>Mundolingua (Menimo)</i>	D. Starrenburg	19 22
51	2	<i>Occidental (Interlingue)</i>	E. von de Wahl	19 22
52	2	<i>Qôsmianî Qosmiani</i>	W. M. L. Beatty	19 22
53	2	<i>Babilonska Uganka</i>	A. Ertl	19 23
54	2	<i>Espido</i>	M. Pesch	19 23
55	2	<i>Federal</i>	J. Barral	19 23
56	2	<i>Liana</i>	P. Stojan (pseud. P. Radovich)	19 23
57	2	<i>Lingvo Kommona</i>	K J L	19 23
58	2	<i>Neolatine</i>	G. Semprini	19 23
59	2	<i>Toito Spike</i>	E. Molee	19 23
60	2	<i>Unesal Interlingu</i>	E. Weferling	19 23
61	2	<i>Unilingue</i>	A. Lavagnini	19 23

62	<i>Unita</i>	P. Stojan (pseud. P. Radovich)	19 23
63	<i>Uniti Langue</i>	F. Riedel and O. Scheffers	19 23
64	<i>Esperanta</i>	J. Železný	19 24
65	<i>Latuna</i>	G. du Bois	19 24
66	<i>World English (Cosmo-English)</i>	J. W. Hamilton	19 24
67	<i>Arulo (Gloro)</i>	M. Talmey	19 25
68	<i>Esperido</i>	H. E. Raymond	19 25
69	<i>Europan</i>	J. Weisbart	19 25
70	<i>Ido Avancit</i>	R. Harding	19 25
71	<i>Latinesco</i>	H. J. Macmillan	19 25
72	<i>Monario I</i>	A. Lavagnini	19 25
73	<i>Nov-Esperanto</i>	R. de Saussure	19 25
74	<i>Om</i>	L. Vulda	19 25
75	<i>Universal</i>	G. Muravkiy	19 25

76	<i>Eo</i>	P. Stojan (pseud. Ribaulb)	19 26
77	<i>Espo</i>	P. Stojan (pseud. Ribaulb)	19 26
78	<i>Meso</i>	S. E. Bond	19 26

79	<i>Neoromani</i> (<i>Neoromano</i>)	J. Słonimski	19 26
80	<i>Omo</i>	V. Vyengyerov	19 26
81	<i>Ost</i>	A. Ostaszewski	19 26
82	<i>Una</i>	F. Buckel	19 26
83	<i>Weltpitshn</i>	A. Baumann	19 26
84	<i>Anglido</i>	H. E. Raymond	19 27
85	<i>Cosman</i>	H. Milner	19 27
86	<i>Cosmolingvia</i>	S. Horowitz	19 27
87	<i>Ideala Lingvo</i>	T. Jung	19 27
88	<i>Loqa</i>	G. Nield	19 27
	<i>Mond-Lingvo</i>	J. Weisbart	19

89			27
90	2 y	<i>Obshchyechevlov</i> <i>eskiy Jezik</i>	K. Tsiolkovskiy 19 27
91	2	<i>Panedo</i>	M. Pisaryenko 19 27
92	2	<i>I D O (Idiom di Omni)</i>	G. Meazzini 19 28
93	2	<i>Neolatino</i>	P. Lundström P. Lundstrom 19 28
94	2	<i>Novam</i>	G. Touflet 19 28
95	2	<i>Novial</i>	O. Jespersen 19 28
96	2	<i>Oiropa Pitshn</i>	A. Baumann 19 28
97	2	<i>Serve</i>	O.T. Kunstovný 19 28

98	2	<i>Uniala</i>	P. J. Troost 19 28
99	2	<i>Monario II</i>	A. Lavagnini 19 29
00	3	<i>Mondialo</i>	R. de Saussure 19 29
01	3	<i>Mondik</i>	J. Jousten 19 29
02	3	<i>Aliq</i>	R. P. G. Vallaeys 19 30

03	<i>Anglic</i>	R. E. Zachrisson	19 30
04	<i>Esperilo</i>	H. E. Raymond	19 30
05	<i>Evoluto</i>	S. E. Bond	19 30
06	<i>Mundi Latin</i>	J. Weisbart	19 30
07	<i>Mundial</i>	F. V. Lorenz	19 30
08	<i>Neoglyfy</i>	A. S. Batěk A. S. Batek	19 30
09	<i>Sintesar</i>	N. Rubinin	19 30
10	<i>Susal</i>	A. Levanzin and L. Maxwell	19 30
11	<i>Basic English</i>	C.K. Ogden	19 30
12	<i>Mondi-Lingue</i>	T. Martineau	19 31
13	<i>Mu-Nba-B</i>	A. Beuthner	19 31
14	<i>Scinterlingua</i>	G. Viveros	19 31
15	<i>Simplificat Italian</i>	A. Faccioli	19 31
16	<i>Mondyal</i>	G. Durant	19 32
17	<i>Oz</i>	C. Elam	19 32

18	<i>Sabir</i>	P. Moralda	19 32
----	--------------	------------	----------

19	<i>Fitusa</i>	B. Rosenblum	19 35
20	<i>Internasional</i>	P. Mitrović P. Mitrovic	19 35
21	<i>Mundal</i>	J. Eylenbosch	19 35
22	<i>Sona</i>	K. Searight	19 35
23	<i>Synthetic English</i>	A. P. Draper	19 35
24	<i>Universal- Esperanto</i>	R. de Saussure	19 35
25	<i>Ofat</i>	O. Farnstad	19 36
26	<i>Panamane</i>	M. E. Amador	19 36
27	<i>Amxrikai Spek</i>	R. O. Foulk	19 37
28	<i>Esperanto II</i>	R. de Saussure	19 37
29	<i>Mondilingwo I</i>	A. Lavagnini	19 37
30	<i>Neo</i>	A. Alfandari	19 37
31	<i>Mondilingwo II</i>	A. Lavagnini	19 38
	<i>Panlingua</i>	L. Weber	19

32			38
33	<i>Mondilinguo</i>	A. Lavagnini	19 39
34	<i>Nature's Mother Tongue</i>	B. E. Lyster	19 39
35	<i>Neolatinus</i>	A. da Monte Rosso	19 39
36	<i>Latino Hodierno</i>	W. Doran	19 40
37	<i>Sveslav</i>	C. Djurdjević C. Djurdjevic	19 40

38	<i>Latini</i>	C. G. Cline	19 41
39	<i>Relingua</i>	J. Tempest	19 41
40	<i>Tal</i>	A. H. Talano	19 41
41	<i>Monling</i>	K. Littlewood	c.1 942
42	<i>Interglossa</i>	L. Hogben	19 43
43	<i>Mondial</i>	H. Heimer	19 43
44	<i>Olingo</i>	R. S. Jaque	19 44
45	<i>Leno Gi-Nasu</i>	M. A. de la Cruz	19 45
46	<i>Code Ari</i>	F. Kovarik	19 46

47	<i>Komun</i>	F. Musil	19 46
48	<i>Maryala</i>	B. Máriás B. Marias	19 46
49	<i>Auxilia</i>	G. Morin	19 47
50	<i>Hoykoy</i>	G. Ottander	19 47
51	<i>Inter-sistemat</i>	P. Mitrović P. Mitrovic	19 47
52	<i>Ling</i>	A. Olson	19 47
53	<i>Neolatino</i>	A. Schild	19 47
54	<i>Romanés</i> <i>Romanes</i>	W. D. Hinde	19 47
55	<i>Auxil</i>	A. Belie	19 48
56	<i>Merican</i>	R. O. Rouek	19 48
57	<i>Munda Linguo</i>	F. Weber	19 48
58	<i>Universel</i>	A. J. Decormis	19 48
59	<i>Kosmo</i>	G. Schröder G. Schroder	19 49

60	<i>Semantography</i> <i>(Blissymbolics)</i>	C. K. Bliss	19 49
	<i>Antibabele</i>	G. Magli	19

61			50
62	<i>Antro</i>	N. Andreev	19
63	<i>Peace Language</i>	F. Sosdy	19
64	<i>Uni-Spik</i>	G. de Biran	19
65	<i>Altuta</i>	C. Ternest	19
66	<i>Esperantuisho</i>	J. Železný J. Zelezny	19
67	<i>Interlingua</i>	A. Gode/IALA	19
68	<i>Mundion</i>	H. Weinrich	19
69	<i>Concorde</i>	S. F. Hall	19
70	<i>Universal-Latein</i>	K. Pötl- Pecelius K. Potzl- Pecelius	19
71	<i>Eur(op)ean</i>	R. Jego	19
72	<i>Mondi Lingua</i>	A. Lavagnini	19
73	<i>Quenya</i>	J. R. R. Tolkien	19
74	<i>Sindarin</i>	J. R. R. Tolkien	19
75	<i>Intal</i>	E. Weferling	19

76	<i>Neulateinische Sprache</i>	K. Pompiati	19 56
77	<i>Niuspik</i>	J. Herpitt	19 56
78	<i>Pasigraphie</i>	K. Obermair	19 56

79	<i>Radioglot</i>	J. R. Te Winkel	19 56
80	<i>Romanid</i>	Z. Magyar	19 56
81	<i>Translingua</i>	E. Funke	19 56
82	<i>Euroglot</i>	E. Ahlström E. Ahlstrom	19 57
83	<i>Frater</i>	Pham Xuan-Thai	19 57
84	<i>Luni</i>	L. Znicz-Sawicki	19 57
85	<i>Picto</i>	K. J. S. Janson	19 57
86	<i>Suma</i>	B. Russell	19 57
87	<i>Unolok</i>	H. Wilshire	19 57
88	<i>Geo</i>	H. E. Salzer	19 58
89	<i>Globaquo</i>	R. S. Jaque and G. A. Jones	19 58

90	3	<i>Hesperyo</i>	A. Lara	19 58
91	3	<i>Interling</i>	T. Wood	19 58
92	3	<i>Mezhduslavjanski</i>	Jezik L. Podmele	19 58
93	3	<i>City-Language</i>	H. Emami	19 59
94	3	<i>Lalortel</i>	R. N. Yetter	19 59
95	3	<i>Phonetic</i>	C. H. Johnson	19 59
96	3	<i>Pikto</i>	J. E. Williams	19 59
97	3	<i>Ande</i>	A. W. Anderson	19 60
98	3	<i>Cacone</i>	D. Sacks	19 60

99	3	<i>Delmondo</i>	J. L. Mainprice (pseud. E. J. Lipman)	19 60
00	4	<i>Lincos</i>	H. Freudenthal	19 60
01	4	<i>Loglan</i>	J. C. Brown	19 60
02	4	<i>Logography</i>	B. Lipschitz	19 60
03	4	<i>Stipfone</i>	A. Lallemand (pseud. A. du Lothier)	19 60

04	<i>Neo</i>	A. Alfandari	19 61
05	<i>Sollinga</i>	A. M. Lichtgyeym	19 61
06	<i>Uneso</i>	J. Nordin	19 61
07	<i>Unilo</i>	V. Jørgensen V. Jorgensen	19 61
08	<i>Babm</i>	F. Okamoto	19 62
09	<i>Eurolingva</i>	H. K. J. Cowan	19 62
10	<i>Safo</i>	A. Eckardt	19 62
11	<i>Utilo</i>	A. R. Harrod	19 62
12	<i>ENI</i>	M. Monnerot Dumaine	19 63
13	<i>Espro</i>	D.G. Rose	19 63
14	<i>Ladef</i>	M.H. Michaylob	19 63
15	<i>Pocket</i>	Pasilex C. Obermair	19 63
16	<i>Tunish</i>	D.S. Blacklock	19 63
17	<i>Eksterlingui</i>	J.K. D'Elcorecopo	19 64
18	<i>Eurolatin(e)</i>	W.J. Visser	19 64

19	⁴	<i>Inga</i>	B. Russell	19 64
20	⁴	<i>LoCoS</i>	Y. Ota	19 64
21	⁴	<i>Neo-Esperanto</i>	A. Lallemand (pseud. A. du Lothier)	19 64
22	⁴	<i>Oeropi</i>	T. Mertens-van Gossum	19 64
23	⁴	<i>Sputnik</i>	R. K. Verma	19 64
24	⁴	<i>Tungl</i>	D. S. Blacklock	19 64
25	⁴	<i>Unilingua</i>	R. Self	19 64
26	⁴	<i>Utoki</i>	J. Manprice (pseud. E. Lipman)	19 64
27	⁴	<i>Zacno</i>	D. A. Porter	19 64
28	⁴	<i>Euronord</i>	A. J. Pilgrim	19 65
29	⁴	<i>Frendo</i>	A. Churruca	19 65
30	⁴	<i>Liberanto</i>	E. Kotar	19 65
31	⁴	<i>Nmtish</i>	H. Irshad	19 65
32	⁴	<i>Novisimo</i>	F. Sosdy	19 65

33	<i>Unilingua</i>	N. Agopoff	19 65
34	<i>Anglo-Lat</i>	R. Montero	19 66
35	<i>Ido Reformate</i>	H. Pellgrini	19 66
36	<i>Lingvologia</i> <i>Lingvo</i>	E. Hanhiniemi	19 66
37	<i>Zamalo</i>	(Zamenhof- Alting) F. Alting	19 66

38	<i>Ilion</i>	H. Milner	19 67
39	<i>Sekaigo</i>	World Unification Movement	19 67
40	<i>Solinga</i>	A. M. Lichtgyeym	19 67
41	<i>aUI</i>	W. J. Weilgart	19 68
42	<i>Gloneo</i>	R. S. Jaque	19 68
43	<i>ReNeo</i>	N. D. Shyevchugov	19 68
44	<i>Unesal</i>	E. Weferling	19 68
45	<i>El-Afrihili</i>	K. Kumi Attobrah	19 70
46	<i>Geo-jezik</i>	G. Zagoryel'sky G. Zagoryel'sky	19 70

47	⁴	<i>Italiane Semplificate</i>	H. Pelligrini	71	19
48	⁴	<i>Eurolengo</i>	L. Jones	72	19
49	⁴	<i>Fasilfon</i>	D. Carion	72	19
50	⁴	<i>Inglish (Basic English Improved)</i>	L. Y. Le Bretton	72	19
51	⁴	<i>Mezdislav</i>	B. Fahlke	72	19
52	⁴	<i>Paleneo</i>	L. Charteris	72	19
53	⁴	<i>Vuldal</i>	M. Hovey	72	19
54	⁴	<i>Koine Romani</i>	V. de Gila	73	19
55	⁴	<i>Uni</i>	E. Wainscott	74	19

56	⁴	<i>Gestuno</i>	World Federation of the Deaf	75	19
57	⁴	<i>Instant World Language</i>	A. Berendt	77	19
58	⁴	<i>Tsolyani</i>	M. Barker	78	19
59	⁴	<i>Guosa</i>	A. Igbinewka	81	19
	⁴	<i>Vikto</i>	V. Bősz V. Bosz		19

60			81
61	<i>Glosa</i>	W. Ashby and R. Clark	19 82
62	<i>SPL (Simplified Latin)</i>	R. Dominicus	19 82
63	<i>Pacez</i>	Y. Obana	19 83
64	<i>Klingon</i>	M. Okrand	19 84
65	<i>Láadan Laadan</i>	S. H. Elgin	19 84
66	<i>Unitario</i>	M. Pleyer	19 87
67	<i>Lusane</i>	L. S. Lopez-Negrete	19 88
68	<i>Lojban</i>	Logical Language Group	19 89
69	<i>AllNoun</i>	T. Breton	19 90
70	<i>Livagian</i>	A. Rosta	19 91
71	<i>Vorlin</i>	R. Harrison	19 91
72	<i>Azak</i>	C. Grandsire	19 92
73	<i>Ehmay Ghee Chah</i>	E. Hanks	19 92

74	⁴ <i>Talossan</i>	R. Madison	19 95
75	⁴ <i>Tepa</i>	D. Elzinga	19 95
76	⁴ <i>Vela</i>	B. Prist	19 95
77	⁴ <i>Verdurian</i>	M. Rosenfelder	19 95
78	⁴ <i>Brithenig</i>	A. Smith	19 96
79	⁴ <i>Ceqli</i>	R. May	19 96
80	⁴ <i>Ilish</i>	J. Henning	19 96
81	⁴ <i>Rikchik</i>	D. Moskowitz	19 96
82	⁴ <i>Tokana</i>	M. Pearson	19 96
83	⁴ <i>Rokbeigalmki</i>	S. Belsky	19 97
84	⁴ <i>Teonaht</i>	S. Higley	19 98
85	⁴ <i>Draseléq</i> <i>Draseleq</i>	P. Flores	19 98
86	⁴ <i>Kēlen Kelen</i>	S. Sotomayor	19 98
87	⁴ <i>gjà-zym-byn</i> (gzb) <i>gja-zym-byn</i> (gzb)	J. Henry	19 99
88	⁴ <i>Skerre</i>	D. Ball	19 99

89	⁴	<i>Valdyan</i>	I. Rempt	19 99
90	⁴	<i>Megdevi</i>	D. Peterson	20 01
91	⁴	<i>Toki Pona</i>	S. E. Kisa	20 01
92	⁴	<i>Ygyde</i>	A. Nowicki	20 02
93	⁴	<i>Aeo</i>	J. Tegire	20 03
94	⁴	<i>Idirl</i>	J. Yench	20 03
95	⁴	<i>Ithkuil</i>	J. Quijada	20 04

96	⁴	<i>Nunihongo</i>	J. Henning	20 04
97	⁴	<i>P@x'áãokxáã</i> <i>P@x'aaokxaa</i>	E. Ohlms	20 04
98	⁴	<i>Prjótrunn</i> <i>Thrjotrunn</i>	H. Theiling	20 06
99	⁴	<i>Dritok</i>	D. Boozer	20 07
00	⁵	<i>Proto-Central</i> <i>Mountain</i>	J. Burke	20 07

2. Lista limbilor artistice (artlang)

Această listă, bazată pe inventarul limbilor artificiale din dicționarul lui Stephen D. Rogers, *A dictionary of MADE-UP LANGUAGES*, Adams Media, 2011, la care am adăugat

unele pe care autorul nu le-a înregistrat, cuprinde doar acele creații lingvistice utilizate în scopuri artistice. Am păstrat, de aceea, doar limbile create în romane și filme (artistice sau de televiziune). În paranteză am trecut numele romanului sau filmului, cu excepția limbilor create de autori pe care îi analizăm în această lucrare, al căror nume l-am trecut între paranteze.

1. **Adûnaic** (J.R.R.Tolkien)
2. **Amtorian** (Burroughs)
3. **Ancient** (filmul *Stargate*)
4. **Ancient Language** (*Eragon* ș.a.)
5. **Angley** (*Orion Shall Rise*)
6. **Anglic** (Galactic empire) (*War of the Wing-Men* ș.a.)
7. **Anglo-French** (Lord Darcystories)
8. **Anglo-French** (*The Shield of Time*)
9. **Atlantean** (desen animat *The Lost Empire*)
10. **Avarin** (J.R.R.Tolkien)
11. **Babel-17** (*Babel-17*)

12. **Baronh** (*The Crest of the Stars*)
13. **Barsoomian** (Burroughs)
14. **Black Speech** (Tolkien)
15. **Bokonon** (*Cat's Cradle*)
16. **Bordurian** (*The Adventures of Tintin*)
17. **Chapalli** (seria *Jaran*)
18. **Common Eldarin** (Tolkien)
19. **Dahmek** (*Carreña* series)

20. **Doriathrin** (Tolkien)
21. **Dothraki** (filmul *Game of Thrones*, adaptare după George R. Martin)
22. **Eloi** (filmul *The Time Machine*, adaptare după H.G. Wells)
23. **Enchanta** (serie TV *Encantadia*)
24. **Glide** (*The Maze Game*)
25. **Gnommish** (seria *Artemis Fowl*)
26. **Goa'uld** (film TV *Stargate*)
27. **Gobbledegook** (seria *Harry Potter*)
28. **Goldogrin** (Tolkien)
29. **Goodenuf English** (*Rainbow's End*)
30. **Groilish** (*The Giants and The Joneses*)
31. **Hani** (seria *Chanur*)
32. **Hardic** (*A Wizard of Earthsea* ș.a.)
33. **High D'Haran** (seria *The Sword of Truth*)
34. **High Speech** (Stephen King: seria *The Dark Tower*)
35. **Houyhnhnm** (Jonathan Swift)
36. **Ingliss** (*Orion Shall Rise*)
37. **Interlac** (serial TV *Babylon 5*)
38. **Lotic** (*The Dispossessed: An Ambiguous Utopia*)
39. **Kargish** (*A Wizard of Earthsea* ș.a.)
40. **Kesh** (*Always Coming Home*)
41. **Khuzdul** (Tolkien)
42. **Kiffish** (Seria *Chanur*)
43. **Klingon** (Seria TV *Star Trek*)

44. **Kra kish** (seria *Guardians of Ga'Hoole*)
45. **Krako zhian** (film *The Terminal*)
46. **Kryptonian** (serial TV *Superman*)
47. **Ku** (film *The Interpreter*)
48. **Láadan** (distopia *Native Tongue* ş.a.)
49. **Language of the Making**(*A Wizard of Earthsea*)
50. **Lapine** (*Watership Down*)
51. **Linyaari** (seria *The Acorna*)
52. **Marain** (*Consider Phlebas* ş.a.)
53. **Mangani** (*Burroughs*)
54. **Martian** (*Percy Greg*)
55. **Miramish** (seria *The Carreña*)
56. **Mirsua** (seria *The Carreña*)

57. **Nadsat** (*A. Burgess*)
58. **Nandorin** (*Tolkien*)
59. **Nautilus Language** (*Nautilus*)
60. **Na'vi** (filmul *Avatar*)
61. **Newspeak** (*G. Orwell*)
62. **Nimiash** (seria *The Carreña*)
63. **Old Solar** (*Trilogia Space*)
64. **The old Tongue** (seria *The Wheel of Time*)
65. **Osskili** (seria *A Wizard of Earthsea*)
66. **Pakuni** (serial TV *Land of the Lost*)
67. **Parseltongue** (*Harry Potter*)
68. **Pravic** (*The Dispossessed: An Ambiguous Utopia*)
69. **Primitive Elvish** (*Tolkien*)

70. **Ptydepe** (teatru *Memorandum*)
71. **Quenya** (Tolkien)
72. **Quintaglio** (*Quintaglio Ascension Trilogy*)
73. **Qwghlmian** (*The Baroque Cycle*)
74. **Ragi** (seriile *Foreigner* și *FirstContact*)
75. **Rihannsu** (*My Enemy, My Ally*ș.a.)
76. **Simelan** (*House of Zeor*)
77. **Sindarin** (Tolkien)
78. **Slovetzian**(filmul *The Beautician and the Beast*)
79. **The Speech** (*So You Want to Be a Wizard*ș.a.)
80. **Stark** (*Ender'sGame*)

81. **Starsza Mowa** (povestiri *The Witcher*)
82. **Syldavian** (*The Adventures of Tintin: King Ottokar's Sceptre*)
83. **Telerin** (Tolkien)
84. **Tenctonese** (serial TV *Alien Nation*)
85. **Trinary** (*Sundiver*ș.a.)
86. **Troll** (*The Colour of Magic*ș.a.)
87. **Tsath-yo**(*Through the Gates of the Silver Key*)
88. **Ulam** (A.Burgess)
89. **Unglish** (*Orion Shall Rise*)
90. **Utopian** (T. More)
91. **Vulcan** (serial TV *Star Trek*)
92. **Westron**(Tolkien)
93. **Whitmanite** (*The Puppet Masters*)

3. Glosar

Glosarul cuprinde elemente din limbile discutate în acest volum, traduse în limba română și pe care l-am realizat, pe lângă propria cercetare, cu ajutorul surselor citate la fiecare capitol.

Amtorian (Edgar Rice
Burroughs) an - „pasăre”
fal (verb) – „aucide”
faltar - „vapor de pirați” gan
- „bărbat”
notar - „vapor”

Balnibarbi (Jonathan
Swift) climenole – „pocnitor”
Glubbdbudrib – insula vrăjitorilor sau magicienilor
lap – „înalt” (explicația localnicilor); „jocul razelor de
soare în apele mării” (explicația lui Gulliver)
outed – „aripă” struldbugs
– „nemuritori” untuh –
„guvernator”

Barsoom (Edgar
Burroughs) ay - „unu”
dator - „prinț, șef” (nume dat primului născut) dur - „un
milion”
gorthan - „asasin”
jed - „rege” sau „prinț” când țara este condusă de un
jeddak

jeddak - „împărat”

jeddara - „împărăteasă”

kaor - „salut”

mad - „bărbat” (de ex. ay-mad „un bărbat”)

ov - „șapte”

sak - „a sări”

tan - „o sută”

than - „războinic”

tor - „patru”

Black Speech (J.R.R. Tolkien)

The Black Speech, limba din Mordor, apare doar în înscripția de pe Inel.

*Ash nazg durbatulûk, ash nazg gimbatul,
ash nazg thrakatulûk agh burzum-ishi krimpatul.*

(explicate de J.R.R. Tolkien în J.R.R. Tolkien, *Words, Phrases and Passages in Various Tongues in **The Lord of the Rings**, Parma Eldalembéron 17, p. 11-12)*

agh - „și”

ash - „unu”

— at - terminație de participiu

burzum - „întuneric”

durb - „a domina, a forța”

ghâsh - „foc”

gimb - „a descoperi”

ishi - „înăuntru”

krimp - „a lega”

nazg - „inel”

Thrak - „a aduce cu forța”

— ul - „ei”

— ul-ûk- terminație verbală pentru pers. A III-a plural pl. „ei toți”

Brobdignagan (J. Swift)

Grildrig – „Omuleț”

Grultrud – „cel care strigă”

Glumdalclitch – „mica dădacă”

Lorbrulgrud – „Mândria Universului” (capitala Brobdignag)

Relplum scalcath – „ciudățenie a naturii” (lat. *Lusus naturae*)

Splacnuck - „șoarece”

Sardral – „vătaf” (gentleman-usher)

Doriathrin (J.R.R.

Tolkien) dor - „pământ”

dorn - „stejar”

drôg - „lup”

durgul - „vrăjitorie”

el - „stea”

Lilliput

Bulstrug – unitate de măsură, 5 000 de

bustrugi = aprox. 12 mile

Galbet – „înalt amiral”

Hurgo – „mare dregător” Quinbus

flestrin - „Omul-Munte” Ranfulo - „pantaloni”

Snilpall – „legal” (particulă ce se așază după nume)

Sprug – „monedă”

Lingua Ignota

Aigonz - Dumnezeu

Maiz - „mamă”

Peueriz - „tată”

Martian (Percy Greg)

âfi - „a respira”

asfe-l - „oraș”

crâv - „a ucide”

dâca - „nicovală”

mepi - „a domni”

zefoo - „fetiță”

zevleen - „stele”

Nadsat

bezoomy (adjectiv) – „nebun”

bugatty (adjectiv) – „bogat”

collocol - „clopot”

cutter - „bani”

domy - „casă”

drat - „a lupta”

dva - „doi”

glazz - „ochi”

govoreet - „a vorbi”

hound-and-horny (adjectiv) –

„siropos” jeezny - „viață”

odin - „unul”

oobivat - „a ucide”

pishcha - „mâncare”
pooshka - „pistol”
sinny - „filme”
skvat - „a lua”
smot - „a privi”
spoogy (adjectiv) - „speriat”
tass - „cană”
tree - „trei”
warble - „cântec”

Newspeak

crimethink – „crimă de gândire”
minipax – „Ministerul de război”
sexcrime – „criminalitate sexuală”
goodsex – „castitate”
thinkpol – „poliția gândirii”
uncold – „cald”
unlight – „întuneric”

Old Solar (C.S.

Lewis) Arbol – „soare”
eldil – „spirit sau înger”
Glund - Jupiter
handra – „planetă sau pământ”
handramit – „vale”
harandra – „munte”
hlab – „limbă”
hluntheline – „a tânji după ceva”
hnakra – „o creatură marină”
hnua – „ființă rațională cu suflet”
hru – „sânge”

Lurga - Saturn

Malacandra - Marte

Maleldil - Isus

Neruval - Uranus

Perelandra - Venus Sulva

- Luna

Thulcandra - Terra, Planeta tăcută

Viritrilbia - Mercur

wondelone - „a duce dorul”

Quenya

lassë - „frunză”

ciryä - „vapor”

laica - „verde”

númenya - „vest” (from númen „west”)

vanya - „drept”

morna - „negru”

melda - „drag, iubit”

Sindarin

Naur an edraith ammen

naur - „foc”

an - „pentru”

edraith - „a salva”

ammen - „pentru”

Utopian (Thomas

More) Utopiană Latină

Română

agram civitatem

oraş

a

n	baccan	omnium	al tuturor
	barchi	impartio	eu hotărâsc
	bargol	una	singurul
	boccas	dux	comandat

bodamilomin mortalibus muritorilor
 chama insulā insulă
 chamaan insulam insulă (acuzativ)
 dramme accipio Eu primesc gymnosophaon
 philosophiā filosofie gymnosophon(6) philosophicam
 philosophic (accusativ) ha me mie
 he ego eu
 heman mea a mea
 la non nu
 larembacha expressi am reprezentat lauoluola
 gravatim împotriva dorinței mele maglomi terrarum a(l)
 pământurilor pagloni meliora mai buni
 peu ex de la
 polta fecit făcut
 soma absque fără
 voluala libenter din proprie voință Vtopos Utopus
 Utopus (fondatorul
 mitologic al Utopiei)

Westron (J.R.R. Tolkien)

Adûni - „Westron” ba-, ban(a) -
 „jumătate” banakil - „hobbit”

balc - „oribil”

Banazîr - „simplu”

— bas - „-care”
gad- - „a sta” galap,
galab- - „joc” hîm(a) - „bere”
hloth(o) „casă cu două camere” kali -
„vesel”;
nas - „oameni, popor”
neg - „sfârșit, final”
(folk.uib.no/hnohf/westron.htm)

BIBLIOGRAFIE

Opere literare

Burgess. Anthony – *A Clockwork Orange*, Kindle edition,
Publisher: W.W. Norton & Company, ScreenPress Books,
1995.

Burroughs, Edgar Rice – *A Princess of Mars*, The Project
Gutenberg 2008.(EBook #62)

Burroughs, Edgar Rice – *Pirates of Venus*, The Project
Guttenberg Australia.

Burroughs, Edgar Rice – *Tarzan of the Apes*, 2008, The
Project Gutenberg, 2008 (EBook #78).

Burroughs, Edgar Rice – *Thuvia, Maid of Mars*, f.a., The
Project Gutenberg. (EBook #72).

Greg, Percy – *Across the Zodiac / The Story of a Wrecked
Record*, The Project Gutenberg, 2003 (eBook #10165).

<http://gutenberg.net.au/ebooks03/0300211h.html> Lewis,
C.S. – *Out of the Silent Planet*, Samizdat,
Quebec, 2015, ePUB.

More, Thomas, *Utopia*, Edited and with an Introduction
by Stephen Duncombe, Minor Compositions Wivenhoe / New

York / Port Watson, 2012.

Orwell, George – 2001, *The Complete Novels Of George Orwell* Kindle, Penguin Group.

Orwell, George – 2002, *O mie nouă sute optzeci și patru*, Iași, Editura Polirom, traducere de Mihnea Gafița.

Swift, Jonathan – *Gulliver's Travels into Several Remote Nations of the World*, A Public Domain Book, Edited with introduction and notes by Thomas M. Balliet superintendent of schools, Springfield, MASS, Kindle Edition.

Swift, Jonathan – *Călătoriile lui Gulliver*, traducere Leon Levițchi, BPT, 1980.

Tolkien, J.R.R. - *The fellowship of the Ring, The Lord of the Rings*, Houghton Mifflin Harcourt, 2001.

Referințe critice

Asimov, Isaac – *Introduction to The Annotated Gulliver's Travels, by Jonathan Swift*. Edited and with biographical introduction and notes by Isaac Asimov, New York: Clarkson N. Potter Inc.

Beahm, George W. – *The essential J.R.R. Tolkien sourcebook : a fan's guide to Middle-earth and beyond*, illustrated by Colleen Doran, New Page Books, 2004.

Bozarth, David Bruce - *Ape-English Dictionary*

<https://archive.fo/V6u7>.

Burgess, Anthony – *A Clockwork Orange Resucked*, Introduction to Anthony Burgess, *A Clockwork Orange*, W. W. Norton, 1986.

Coogan, Peter – *English-Mangani / Mangani-English*

Dictionary (pdf).

Couturat L., Leau L. – *Histoire de la langue universelle*, Paris, Librairie Hachette et cie, 1903 format pdf. Damrosch, Leo, *Jonathan Swift: His Life and His World*, Yale University Press, Kindle Edition.

David W. Sisk – *Transformations of Language in Modern Dystopias in Contributions to the Study of Science Fiction and Fantasy*, Number 75, Donald Palumbo, Series Adviser Greenwood Press Westport, Connecticut • London.

Eco, Umberto – *În căutarea limbii perfecte*, Traducere din limba italiană de Dragoș Cojocaru, Polirom, 2002.

Fowler, Roger – 1995, *The Language of George Orwell*, St.Martin'Press.

Higley, Sarah – *Hildegard of Bingen's Unknown Language: An Edition, Translation and Discussion*. (The New Middle Ages series) Palgrave Macmillan, 2007.

Holtsmark, Erling B. – *Edgar Rice Burroughs*, Boston: Twain, 1986.

Hostetter, Carl F. – *Elvish as She Is Spoke*, 2006, PDF. Lewis, Roger – *Anthony Burgess*, London, Faber and Faber, 2002.

Lucy, J. - *Linguistic Relativity*, Annual Review of Anthropology 1999, nr. 26:291-312
<http://home.uchicago.edu/~johnlucy/papersmaterials/1997%20annual-review.pdf>

Okrent, Arika – *In the Land of Invented Languages: Esperanto Rock Stars, Klingon Poets, Loglan Lovers, and the Mad Dreamers Who Tried to Build a Perfect Language*, New York: Spiegel & Grau, 2009.

Orwell, George – *Politics and the english language*, in *Collected essays, journalism and letters of George Orwell*, ed. Sonia Orwell and Ian Angus, vol.4, ed.1, New York: Harcourt, Brace, Javanavich, 1968.

Reznikov, Andrei – *George Orwell's Theory of Language*, Writers Press Club, San Jose, New York, Lincoln, Shanghai, 2001.

Rogers, Stephen D. – *The Dictionary of Made-Up Languages: From Elvish to Klingon, The Anwa, Reella, Ealray, Yeht (Real) Origins of Invented Lexicons*, Adams Media, 2011.

Rosenfelder, Mark – *The Language Construction Kit*, Chicago, Yonagu Books, Kindle edition 2011.

Roy, John Flint – *A Guide To Barsoom*, New York: Del Rey, 1976.

Salo, David – *A Gateway to Sindarin: a Grammar of an Elvish Language from J.R.R. Tolkien's Lord of the Rings*, The University of Utah Press, Salt Lake City, 2004.

Sapir, E. – *The Status of Linguistics as a Science in Language* Vol. 5, No. 4 (Dec., 1929), pp. 207-214. Shippey, T.A. – *J. R. R. Tolkien Author of the Century*, Mariner Books, 2002.

Stephan, Ed. – *Ape-English Dictionary* <http://www.edstephan.org/Tarzan/tarzan.dict.html> Stockwell, P. – *Invented language in literature*, in *Encyclopedia of Language & Linguistics*, vol. 6, p. 3–10.

Swift Studies *The Annual of the Ehrenpreis Center*, Willhelm Fink Verlag, 2015.

The Letters of J.R.R. Tolkien – A selected edited by Humphrey Carpenter with the assistance of Christopher Tolkien, Editura George Allen & Unwin, Londra.

Tolkien, Christopher – *The War of the Jewels*, Original author J. R. R. Tolkien, Harper Collins Publisher, 1994.

Tolkien, J.R.R. – „Quenya Phonology”, in *Parma Eldalamberon* XIX (edited by Christopher Gilson), p. 103.

Tolkien, J.R.R. – *Words, Phrases and Passages in Various Tongues in The Lord of the Rings*, edited by Christopher Gilson. Mountain View, CA: Parma Eldalamberon, 2007.

Tolkien, J.R.R. and Tolkien, Christopher – *The Monsters and the Critics, and Other Essays*, George Allen and Unwin, 1983.

Tolkien, J.R.R., Tolkien Christopher (ed.), *The Lost Road and Other Writings*, The Etymologies root NDER.

Ullery, David A. – *The Tarzan Novels of Edgar Rice Burroughs: An Illustrated Reader's Guide*, McFarland, 1964.

Whorf, Benjamin Lee -1940, *Science and Linguistics*, Technol. Rev., 42: 229-231,247-248, no.6 (April 1940)

<http://web.mit.edu/allanmc/OldFiles/www/whorf.scienceandlinguistics.pdf>).

Young, John Wesley – 1991, *Totalitarian Language: Orwell's Newspeak and its Nazi and Communist Antecedents*, University Press of Virginia.

Wilson, A.N. - *C.S. Lewis: A Biography*, W.W. Norton&Company, Londra, 2002.

Link-uri

Barsoomian The Language Of Edgar Rice Burroughs' Mars

<https://www.datapacrat.com/True/LANG/JAHENN~1/BARSOOM.HTM>

Box Office Mojo

Burroughs' Ape Language Compilations

<http://starwars.wikia.com/wiki/Huttese>

<http://starwars.wikia.com/wiki/Huttese>

<http://usoproject.blogspot.ro/2009/11/interview-with-paul-frommer-alien.html>

<http://www.autodidactproject.org/other/couturat-histoire.pdf>

<http://www.boxofficemojo.com/movies/?page=intl&id=johncarterofmars.htm>

<http://www.pjfarmer.com/woldnewton/Mangani.pdf>

<http://www.startrek.com/article/qapla-klingson-language-creator-marc-okrand-part-1#sthash.TYXiBbb8.dpuf>

<http://www.startrek.com/article/qapla-klingson-language-creator-marc-okrand-part-1#sthash.TYXiBbb8.dpuf>

<http://www.startrek.com/article/qapla-klingson-language-creator-marc-okrand-part-1#sthash.TYXiBbb8.dpuf>

<http://www.startrek.com/article/qapla-klingson-language-creator-marc-okrand-part-1#sthash.TYXiBbb8.dpuf>

<http://www.whatsitsgalore.com/etc/tarmangani.html>

<https://indiegroundfilms.files.wordpress.com/2014/01/fifth-element.pdf>

<https://indiegroundfilms.files.wordpress.com/2014/01/fifth-element.pdf>

https://www.jstor.org/stable/409588?seq=3#page_scan_tab_contents

Mangani: A Beginner's

Dictionary The Star Wars wiki

wikihowHow to do anything, cu rubrica How to Create a

Language.

www.conlang.org

Pentru comenzi și informații, contactați: Editura
Universitaria Departamentul vânzări

Str. A.I. Cuza, nr. 13, cod poștal 200396 Tel.
0251598054, 0746088836

Email: editurauniversitaria@yahoo.com

marian.manolea@gmail.com

Magazin virtual: www.editurauniversitaria.ro